

ЗМОЖУ **Н**АЙКРАЩЕ **О**РГАНІЗУВАТИ **У**РОК **А** ТИ?

За книгами Д.Лемова «Майстерність учителя»,
А.Гіна «Прийоми педагогічної техніки», А.Кроуфорда
«Технології розвитку критичного мислення учнів».

2017

ЗМІСТ

Д.ЛЕМОВ		
«МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ»	7	
Розділ 1. БАЗОВІ МЕТОДИКИ	8	
ВІДМОВА НЕ ПРИЙМАЄТЬСЯ	8	
ПРАВИЛЬНО – ЦЕ ПРАВИЛЬНО	8	
НЕ ЗУПИНЯЄМОСЬ		
НА ДОСЯГНУТОМУ	9	
ФОРМА МАЄ ЗНАЧЕННЯ	9	
НЕ ВИПРАВДОВУВАТИСЬ	10	
Розділ 2. ПЛАНУВАННЯ	11	
ПОЧИНАЄМО З КІНЦЯ	11	
4М	11	
РОЗМІЩУЄМО НА ПОМІТНОМУ МІСЦІ	12	
НАЙКОРОТШИЙ ШЛЯХ	12	
ПОДВІЙНИЙ ПЛАН	12	
НАМАЛЮВАТИ КАРТУ	12	
Розділ 3. СТРУКТУРУВАННЯ УРОКУ	13	
ЗАЧІПКА	13	
НАЗВАТИ ЕТАПИ	13	
ДОШКА=КОНСПЕКТ	13	
ПЕРЕСУВАТИСЯ	14	
КОЕФІЦІЄНТ УЧАСТІ	14	
РОЗБИТИ ІНФОРМАЦІЮ НА ЧАСТИНИ	15	
ПЕРЕВІРКА НА РОЗУМІННЯ	15	
ПРАКТИКА, ПРАКТИКА І ПРАКТИКА	15	
ВИХІДНИЙ БЛЕТ	16	
ВИСЛОВИТИ ДУМКУ	16	
Розділ 4. ЗАЦІКАВЛЕННЯ УРОКОМ	17	
ХОЛОДНИЙ ДЗВІНОК	17	
ПИТАННЯ-ВІДПОВІДЬ	17	
ЛАПТА	18	
ЧАС ОЧІКУВАННЯ	18	
УСІ ПИШУТЬ	19	
ВЕГАС	19	
Розділ 5. СТВОРЕННЯ		
КУЛЬТУРИ КЛАСУ	20	
ВСТУПНА ПРОЦЕДУРА	20	
РОБИМО ЗАРАЗ	20	
ШВИДКОЗШИВАЧ	20	
SLANT	20	
ЗА МОЇМ СИГНАЛОМ	21	
СИГНАЛИ «МОЖНА ВСТАТИ?»	21	
ЗНАКИ ЗАОХОЧЕННЯ	21	
Розділ 6. ФОРМУВАННЯ ВИСОКИХ		
ОЧІКУВАНЬ В ПЛАНІ ПОВЕДІНКИ	22	
100 ВІДСОТКІВ	22	
ЩО РОБИТИ	22	
СИЛЬНИЙ ГОЛОС	22	
РОБИМО ЩЕ РАЗ	23	
УВАГА ДО ДЕТАЛЕЙ	23	
ПОРІГ	23	
БЕЗ ПОПЕРЕДЖЕНЬ	24	
Розділ 7. ВИХОВАННЯ ХАРАКТЕРУ		
ТА ЗМІЦНЕННЯ ДОВІРИ	25	
ПОЗИТИВНЕ ОБРАМЛЕННЯ	25	
ТОЧНА ПОХВАЛА	25	
М'ЯКІСТЬ/СУВОРІСТЬ	26	
J-ФАКТОР	26	
ЕМОЦІЙНА ПОСТІЙНІСТЬ	26	
ПОЯСНОЮ ВСЕ	27	
ПОМИЛКА-ЦЕ НОРМА	27	

Розділ 8. ПІДВИЩЕННЯ ТЕМПУ УРОКУ _____	28	Розділ 3. РІВНІ Й ВИДИ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ _____	37
ЗМІНА ТЕМПУ _____	28	ТРИ РІВНІ ДЗ _____	37
ЧІТКІ ЛІНІЇ _____	28	ЗАВДАННЯ МАСИВОМ _____	37
УСІ РУКИ _____	28	ОСОБЛИВЕ ЗАВДАННЯ _____	37
ДОРОГА КОЖНА ХВИЛИНА _____	29	ТВОРЧИСТЬ ПРАЦЮЄ НА МАЙБУТНЄ _____	37
ПЕРЕДЧУТТЯ _____	29	Розділ 4. ПРИЙОМИ ПОДАЧІ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ _____	38
ГОДИННИК НА СЛУЖБІ В УЧИТЕЛЯ _____	29	НЕЗВИЧАЙНА ЗВИЧАЙНІСТЬ _____	38
ПИТАТИ ПОЧЕРГОВО _____	29	ІДЕАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ _____	38
ВІД ПРОСТОГО ДО ВАЖКОГО _____	29	ПІДГОТОВКА ДО ДОПОВІДІ _____	38
СЛОВО В СЛОВО _____	30	Розділ 5. КОЛЕКТИВНА НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ _____	39
ЧІТКО І КОРОТКО _____	30	РОБОТА В ГРУПАХ _____	39
ЧИСЛО ВЛУЧЕНЬ _____	31	СВОЯ ОПОРА 2 _____	39
А.ГІН «ПРИЙОМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНІКИ» _____	33	НАВЧАЛЬНИЙ МОЗКОВИЙ ШТУРМ _____	39
ДИДАКТИКА _____	34	Розділ 6. ІГРОВА НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ _____	40
Розділ 1. ПІДВИЩЕННЯ ЗАЦІКАВЛЕНОСТІ НАВЧАЛЬНИМ МАТЕРІАЛОМ _____	34	ІГРОВА МЕТА _____	40
ПРИВАБЛИВА ЦІЛЬ _____	34	ЛОГІЧНИЙ ЛАНЦЮЖОК _____	40
ДИВУЙ! _____	34	ІГРИ У ВИПАДКОВІСТЬ _____	40
ВІДСТРОЧЕНА ВІДГАДКА _____	34	ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ _____	40
ФАНТАСТИЧНА ДОБАВКА _____	34	«ТАК» І «НІ» ГОВОРІТЬ _____	40
ЛОВИ ПОМИЛКУ! _____	34	КЕРУВАННЯ КЛАСОМ _____	41
ПРАКТИЧНІСТЬ ТЕОРІЇ _____	35	Розділ 7. СПІВУПРАВЛІННЯ _____	41
ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЯ _____	35	ДЕМОНСТРАЦІЯ	
ПИТАННЯ ДО ТЕКСТУ _____	35	ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ _____	41
Розділ 2. ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО НА УРОЦІ/ РАНІШЕ ВИВЧЕНИХ ТЕМ _____	36	ВИХІД ЗА МЕЖІ _____	41
СВОЯ ОПОРА _____	36	ЗРІВНЯЙТЕ ПОЗИЦІЇ _____	41
ПОВТОРЮЄМО З КОНТРОЛЕМ _____	36	РАДЬТЕСЯ _____	41
ПОВТОРЮЄМО З РОЗШИРЕННЯМ _____	36	Розділ 8. ТРАДИЦІЇ УРОКУ _____	42
СВОЇ ПРИКЛАДИ _____	36	ЗАВДАННЯ – НА СТІЛ! _____	42
ОПИТУВАННЯ-ПІДСУМОК _____	36	РУКИ ГЕТЬ! _____	42
ОБГОВОРИМО ДЗ _____	36	ВВЕДІТЬ РОЛЬ _____	42
ПЕРЕТИН ТЕМ _____	36	СМАЙЛИКИ _____	42
		РЕЗЮМЕ _____	42

ЗМІСТ

Розділ 9. ПРИЙОМИ УСНОГО ОПИТУВАННЯ _____	43	АЖУРНА ПИЛКА _____	53
БАЗОВИЙ ЛИСТ КОНТРОЛЮ _____	43	РОЛІ ПРИ РОБОТІ В МАЛИХ ГРУПАХ _____	54
СВІТЛОФОР _____	43	ЗАГАЛЬНА УГОДА _____	55
ОПИТУВАННЯ ЛАНЦЮЖКОМ _____	43	РУЧКИ ВСЕРЕДИНІ _____	55
ДИКТОФОННЕ ОПИТУВАННЯ _____	43	ХОДИМО НАВКОЛО – ГОВОРИМО НАВКОЛО _____	56
ВЗАЄМООПИТУВАННЯ _____	43	ОДИН ЗАЛИШАЄТЬСЯ / ТРИ ЙДУТЬ _____	56
ЗАХИСНИЙ ЛИСТ _____	43	НАВЧАЛЬНА ДИСКУСІЯ _____	57
ЩАДНЕ ОПИТУВАННЯ _____	44	ОБМІН ПРОБЛЕМАМИ _____	58
Розділ 10. ПРИЙОМИ ПИСЬМОВОГО ОПИТУВАННЯ _____	45	СПЕЦІАЛЬНІ РОЛІ ПІД ЧАС ОБГОВОРЕННЯ _____	58
ФАКТОЛОГІЧНИЙ ДИКТАНТ _____	45	ПОЧЕРГОВІ ЗАПИТАННЯ _____	59
БЛІЩ-КОНТРОЛЬНА _____	45	ЧИТАЄМО І ЗАПИТУЄМО _____	59
РЕЛЕЙНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА _____	45	ВЗАЄМНЕ НАВЧАННЯ _____	60
ВИДАЛЕННЯ ДЖЕРЕЛ СПИСУВАННЯ _____	45	ПРИПУЩЕННЯ НА ОСНОВІ ЗАПРОПОНОВАНИХ СЛІВ _____	60
Розділ 11. ОЦІНЮВАННЯ _____	46	СПРЯМОВАНЕ СЛУХАННЯ ТА МІРКУВАННЯ _____	61
РАЙТИНГ _____	46	МЕТОД СПІЛЬНОГО ОПИТУВАННЯ («ОПИТУВАННЯ ДУМОК») _____	62
СВОЯ ВАЛЮТА _____	46	ПАВУТИНКА ДИСКУСІЇ _____	62
А. КРОУФОРД «ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ» _____	47	ДЕБАТИ _____	63
Розділ 1. МЕТОДИ Й ПРИЙОМИ _____	48	ЗАЛИШТЕ ЗА МНОЮ ОСТАННЄ СЛОВО «Я ДОСЛІДЖУЮ» _____	64
СТРУКТУРОВАННИЙ ОГЛЯД _____	48	ЛИСТ – ПЕРЕКОНАННЯ _____	65
ЗНАЄМО/ ХОЧЕМО ДІЗНАТИСЯ/ ДІЗНАЛИСЯ _____	49	ПИШЕМО, ЩОБ НАВЧИТИСЬ: РОФТ (РОЛЬ, ОТРИМУВАЧ, ФОРМА, ТЕМА) _____	65
ЧИТАННЯ В ПАРАХ/ УЗАГАЛЬНЕННЯ В ПАРАХ _____	49	М-СХЕМА _____	66
ЛІНІЯ ЦІННОСТЕЙ _____	50	УРОК, ОРІЄНТОВАНИЙ НА АРГУМЕНТАЦІЮ _____	66
ТВІР-П'ЯТИХВИЛИНКА _____	50	СОКРАТИВСЬКЕ ОПИТУВАННЯ _____	67
ЩО? ОТЖЕ, ЩО? ЩО ТЕПЕР? _____	50	Розділ 2. ІГРИ ДЛЯ ЗГУРТОВУВАННЯ УЧНІВ _____	68
ДОШКА ПИТАНЬ _____	51	ПОЛЮВАННЯ ЗА «СКАРБАМИ» _____	68
ПОШУК ПИТАНЬ _____	51	ТАЄМНІ ТАЛАНТИ _____	68
СПРЯМОВАНЕ ЧИТАННЯ _____	52	ДВІ ПРАВДИ Й ОДНА БРЕХНЯ _____	68
СПРЯМОВАНЕ ЧИТАННЯ З ОБДУМУВАННЯМ І ТАБЛИЦЯ _____	52	ПАВУТИННЯ _____	68
ПЕРЕМІЩАЙТЕСЬ/ ЗАМРІТЬ/ ОБ'ЄДНАЙТЕСЬ У ПАРИ _____	52	ТИ МЕНІ ПОДОБАЄШСЯ, ДРУЖЕ (для групи будь-якого розміру) _____	69
ЧИТАННЯ З МАРКІРУВАННЯМ ТЕКСТУ _____	53	ПОГОВОРИ ЗІ МНОЮ! (для груп від 10 до 30 осіб) _____	69
		ПОГЛЯНЬ, МАН! _____	70

Д.ЛЕМОВ
«МАЙСТЕРНІСТЬ
УЧИТЕЛЯ»

РОЗДІЛ 1.

БАЗОВІ МЕТОДИКИ

1.1. ВІДМОВА НЕ ПРИЙМАЄТЬСЯ

Суть:

Коли учень №1 відмовляється відповідати на запитання вчителя або каже 3 магічні слова «Я не знаю», учитель повинен поставити те саме питання учневі №2 й після того, як він відповість, знову запитати учня №1 і дочекатись відповіді або хоча б повторення слів учня №2.

Увага!

Учня, який не хоче відповідати, у жодному випадку не можна залишати в спокої, адже він може скористатися цим прийомом і зовсім перестати активно працювати на занятті.

Формати методики:

1. Учитель дає відповідь – учень її повторює.
2. Учень №2 (або увесь клас) відповідає, учень №1 повторює його відповідь.
3. Учитель дає підказку, учень використовує її, щоб знайти правильну відповідь.
4. Інший учень дає підказку, яку використовує учень №1, щоб правильно відповісти.

1.2. ПРАВИЛЬНО – ЦЕ ПРАВИЛЬНО

Суть:

Учитель повинен встановити високі стандарти «правильності» учнівських відповідей і вимагати того, щоб учні надавали повну й абсолютно правильну версію відповіді, а не посередню.

Увага!

Не можна зараховувати неконкретні, нечіткі й неповні відповіді як правильні, адже ви втрачаєте таким чином важливу інформацію, яку учень повинен знати й самостійно називати.

Категорії методики:

- A) Вимагайте правильної відповіді.

Якщо у відповіді чогось не вистачає, то вона не зараховується як правильна, і її необхідно доповнити. Похваліть учня за його спробу, але не кажіть «Правильно, але не вистачає ще одного...». Використовуйте такі фрази:

- Загалом мені майже все подобається ...
- Спробуй розвинути свою думку ще трохи...
- Добре, але є ще дещо... і т.д

Можна також повторити відповідь учня, зробивши наголос на неправильних чи відсутніх деталях.

- Б) Вимагайте правильної відповіді на поставлене питання.

Учень повинен відповісти на те питання, яке ви поставили, а не на інше, схоже.

Наприклад, якщо ви попросили сказати, що таке підмет, а дитина сказала вам одразу слово, яке виступає в реченні підметом, то ця відповідь не вважається правильною, тому що ви запитували визначення, а не приклад.

1.3. НЕ ЗУПИНЯЄМОСЬ НА ДОСЯГНУТОМУ

Суть:

За правильні відповіді нагороджуйте учнів додатковими, більш важкими запитаннями, які розширять їхні знання.

Ви зможете таким чином перевірити, чи дитина дійсно розуміє, про що вона говорила, чи, навпаки, вгадала відповідь на попереднє запитання.

Також ця методика є ефективним засобом диференціації класу. Ставлячи сильнішим дітям додаткові складніші питання, ви публічно покажете їхні заслуги й мотивуєте їх не занижувати планку.

Типи питань:

1. «Як» і «чому»? Попросіть учня пояснити, як він дійшов до правильної відповіді.
2. Знайти відповідь іншим способом. Перевірте, чи учень уміє користуватися різними способами вирішення завдань.
3. Попросіть підібрати більш доречне слово. Пропонуйте використати для визначення більш точні слова або терміни, які ви нещодавно вивчили.

4. Попросіть докази. Учні повинні аргументувати свою правоту й висновки.

5. Залучайте учнів використовувати інші навички або ту саму в нових умовах.

1.4. ФОРМА МАЄ ЗНАЧЕННЯ

Суть:

Важливо не тільки те, ЩО говорять учні, але й те, ЯК вони формулюють свою думку.

Формати подачі:

1. *Граматичний формат.* Не допускайте сленг, виправляйте синтаксис, контролюйте вживання лексики й граматику.
2. *Ідентифікуйте помилку.* Якщо учень припустився граматичної помилки, повторіть його слова з питальною інтонацією. Це дасть змогу учневі самостійно виправити помилку, але якщо в нього не вийде, то скажіть, як правильно, і попросіть його повторити.
3. *Починайте виправлення.* Якщо учень припускається помилки, то ви можете самостійно почати говорити правильну форму, а йому необхідно завершити речення.
4. *Форма повного речення.* Старайтесь, щоб ваші учні відповідали не фрагментами фрази чи одним словом, а повними завершеними реченнями.
5. *Звуковий формат.* Слідкуйте за тим, щоб учні слухали своїх однокласників, наполягайте, щоб вони голосно й чітко відповідали на запитання. Не приймайте відповідь, яку не почули інші. Послугуйтеся кодовим словом «звук», якщо дитина говорить тихо і їй треба на це натякнути.
6. *Формат одиниць виміру.* Просіть учнів називати одиниці виміру, а не просто числа (для точних або природничих наук).

1.5. НЕ ВИПРАВДОВУВАТИСЬ

Суть:

Ви не повинні виправдовуватись за те, чого навчаєте дітей.

Через власні сумніви ми ризикуємо занизити значимість навчального матеріалу і різними способами намагаємося його пом'якшити або починаємо виправдовуватись за доцільність його вивчення.

Форми прояву:

Ви від самого початку припускаєте, що дітям буде нудно. Це само собою налаштовує учнів на негатив, тому наше завдання – зробити матеріал захопливим та цікавим і не підносити учням це як занудство, яке їм просто необхідно вивчити й пережити.

Ви звинувачуєте якісь сторонні сили. Це може бути адміністрація школи, міністерство освіти, що складає програму навчання. Переконайте дітей, що цей матеріал внесений до програми не просто так, а є дійсно важливим, якщо він там опинився.

Ви робите матеріал більш «доступним». Не варто занижувати стандарти й розбавляти матеріал чимось легким і менш важливим.

Також поширеною помилкою вчителів є припущення, що матеріал буде складним та незрозумілим саме для визначеної категорії учнів. Ви в жодному випадку не повинні занижувати можливості своїх дітей, а навпаки, вірити в їхні сили та підвищувати самооцінку: «Це важко, але я вірю, що ви зможете».

Декілька альтернативних варіантів до виправдань:

- Це одна з тем, засвоївши яку, ви зможете пишатися собою
- Не варто лякатися й хвилюватися. Як тільки ви з'ясуєте значення незрозумілих слів, усе стане набагато простіше тощо.

РОЗДІЛ 2. ПЛАНУВАННЯ

2.1. ПОЧИНАЄМО З КІНЦЯ

Суть:

Потрібно починати планування уроку не з того, чим ви будете займатись, а з кінцевої мети уроку – чого ви повинні навчити дітей. Саме це піддається вимірюванню та оцінці.

Увага!

Планування уроків увечері перед заняттям не є ефективним, їх необхідно планувати в комплексі, щоб досягти максимального результату і щоб вони були об'єднані спільною метою.

Етапи планування:

1. Використання планування блоками з подальшим переходом до планування окремих уроків.
2. Застосування чіткої єдиної мети для визначення цілей кожного окремого уроку.
3. Вибір критеріїв оцінювання ефективності виконання поставлених задач.
4. Прийняття рішення про конкретні види діяльності на заняттях.

2.2. 4М

Суть:

Ефективні цілі уроків повинні відповідати 4 критеріям: manageable, measurable, made first, most important. Що в перекладі означає бути керованими, вимірними, першочерговими, найважливішими.

Здатність цілі бути керованою означає, що ви не повинні хапатися за глобальну мету й намагатися її досягти за один урок. Правильно буде розбити її на серію щоденних цілей, які учні можуть досягти за один навчальний день.

Вимірність полягає в тому, що ви можете оцінити прогрес у досягненні цілі (в ідеалі в кінці уроку). Це можна зробити за допомогою тесту, невеличкого завдання, опитування тощо.

Першочерговість передбачає те, що всі подальші види діяльності й міні-цілі уроку повинні підпорядковуватись одній головній. (Перегукується із «Починаємо з кінця»)

Ви повинні також ставити лише найважливіші цілі, які необхідні учням для досягнення їхньої мети (вступ до коледжу/університету/успішного навчання тощо).

2.3. РОЗМІЩУЄМО НА ПОМІТНОМУ МІСЦІ

Суть:

Щоразу розміщуйте ціль уроку, написану простими словами, на найбільш помітному й тому самому місці в класі. Учні завжди повинні знати, чого їм треба досягти на уроці. Ви можете також обговорювати з ними мету на початку або в кінці уроку.

Така подача мети буде доречною й тоді, коли до вас на урок завітає колега або керівник з метою обсервації заняття. Знаючи, чого ви хотіли досягти, він зможе дати вам конструктивний зворотній зв'язок.

2.4. НАЙКОРОТШИЙ ШЛЯХ

Суть:

Обирайте найкоротший, найбільш прямий шлях до досягнення мети. Завжди надавайте перевагу перевіреним, простим і надійним прийомам та методикам, які дадуть змогу краще засвоїти матеріал і досягти результатів.

Однак слід пам'ятати, що урок не повинен бути одноманітним, не треба використовувати лише один тип дій протягом усього часу. Ви повинні постійно змінювати види діяльності, тон і темп уроку, атмосфера має бути змінною, навіть якщо ви обрали найкоротший шлях досягнення мети.

2.5. ПОДВІЙНИЙ ПЛАН

Суть:

Потрібно планувати не лише те, що ВИ будете робити на уроці, а й те, чим будуть у цей час займатися УЧНІ.

Це необхідно для того, щоб учні постійно були чимось зайняті на уроці. До того ж таке планування допоможе вчителю продумати заздалегідь різні варіанти діяльності учнів.

Приклад таблиці подвійного планування:

«Я»	«Вони»
Розповідаю теоретичний матеріал	Учні записують короткий конспект у зошит

2.6. НАМАЛЮВАТИ КАРТУ

Суть:

Необхідно враховувати під час планування й фізичний простір, який також є невід'ємною його частиною.

Продумуйте, як будуть розташовані парти на кожному уроці, чи доцільно вони розташовані для проведення різних видів діяльності, чи є доступ до учнів (прохід між рядами парт) тощо. Також не менш важливо оформити стіни, які оточують учнів. Інформація на них не повинна відволікати від навчального процесу, а навпаки, бути корисною під час проведення занять: це можуть бути різного типу таблиці, корисні фрази, плакати з правилами. Можна також розвішувати на стінах роботи учнів.

РОЗДІЛ 3.

СТРУКТУРУВАННЯ УРОКУ

3.1. ЗАЧІПКА

Суть:

Короткий вступ, що привертає увагу учнів до нової теми й передає цікавинку, яка є в матеріалі уроку.

Увага!

Зачіпка завжди має бути короткою й не займати багато часу. Вона лише підштовхує до основної теми, є оптимістичною та викликає ентузіазм. Не обов'язково використовувати її на кожному уроці.

Форми:

- *Історія* безпосередньо пов'язана з навчальним матеріалом.
- *Аналогія* з життєвою ситуацією.
- *Реквізит* (одяг, різні предмети і т.д)
- *Носії інформації* – картинка, відео, музичний уривок тощо.
- *Статус* того, кого ви будете вивчати.
- *Виклик* у вигляді складного завдання, яке необхідно виконати учням.

3.2. НАЗВАТИ ЕТАПИ

Суть:

Учитель розбиває засвоєння складних навичок на декілька послідовних етапів і дає кожному з них назву, щоб учні могли з легкістю їх згадати.

Ключові компоненти методики:

1. Ідентифікація етапів – чітке й лаконічне формулювання кожного етапу.
2. Зробіть так, щоб їх було легко запам'ятати – дайте їм назву.
3. Пропрацювати етапи, спланувати їх заздалегідь.
4. Використання «двох драбинок». Після засвоєння всіх етапів можна обговорювати з учнями, як виконувати конкретну задачу й паралельно проговорювати процес виконання, який можна застосувати до аналогічних задач.

3.3. ДОШКА=КОНСПЕКТ

Суть:

Те, що вчитель записує на дошці повинно бути віддзеркаленим в учнівських зошитах, тому він повинен слідкувати за своїми записами, щоб вони були зрозумілими й легкими для сприйняття.

Після того, як учні навчаться правильно переписувати конспекти з дошки, згодом вони зможуть фільтрувати інформацію й записувати лише необхідне самостійно, але для вироблення цієї навички необхідно багато часу.

3.4. ПЕРЕСУВАТИСЯ

Суть:

Учитель повинен цілеспрямовано пересуватися класом на різних етапах уроку.

Рекомендації:

- *Перетинайте кордон класу.* Під цим поняттям розуміємо уявну лінію, яка проходить паралельно до дошки й починається біля першого ряду парт. Вам необхідно заходити в зону учнів, щоб показати, що ви контролюєте ситуацію в класі, також це допоможе встановити контакт з учнями, які порушують дисципліну.
- *Забезпечте собі повний доступ.* Слідкуйте, щоб прохід між партами був вільним, розсаджуйте дітей так, щоб можна було мати доступ до кожного з них.
- *Пересувайтеся активно.* Під час пересування класом можна застосовувати вербальні й невербальні засоби контакту з учнями.
- *Пересувайтеся систематично.* Але непередбачувано, щоб учні не могли запам'ятати ваші кроки й заздалегідь виправляти свою поведінку перед тим, як ви до них підійдете.
- *Обирайте позицію, що забезпечує вплив.* Учитель повинен якомога більше часу перебувати обличчям до учнів і рідше повертатися спиною. Також можна слідкувати за роботою учнів, знаходячись позаду них, це забезпечує більший вплив та контроль над класом.

3.5. КОЕФІЦІЄНТ УЧАСТІ

Суть:

Цей термін позначає частку когнітивної роботи учнів на уроці. Одне з найважливіших завдань учителя – змусити учнів виконати якомога більше пізнавальної роботи: письмової, аналізування, обговорення тощо.

Методики для підвищення КУ:

1. *Розбивка на складові.* Розбивайте питання на менші складові, щоб залучити до обговорення більшу кількість дітей і змусити їх реагувати на відповіді одне одного.
2. *Напівтвердження.* Опишіть лише половину ідеї й попросіть учня завершити вашу розповідь.
3. *Що далі?* Запитуйте не лише про кінцевий результат, а й про хід виконання завдання (яким буде перший етап і наступні).
4. *Імітація невігластва.* Прикиньтесь, ніби не знаєте відповіді на запитання, нехай учень зіграє роль вчителя й пояснить вам матеріал.
5. *Повторення прикладів.* Коли учні наводять приклади до якогось терміна, попросіть їх навести ще один приклад, який відрізняється від першого.
6. *Перефразування чи доповнення.* Попросіть учня перефразувати свою відповідь або попросіть іншого учня змінити чи удосконалити відповідь попереднього.
7. *Чому і як.* Учні повинні пояснити, чому вони так відповіли і як вони дійшли цієї відповіді.
8. *Докази на підтвердження.* Постійно просіть учнів пояснювати, які докази підтверджують їхню правоту. Або надайте їм декілька різних думок і попросіть зібрати докази на їхню користь.

9. *Групова обробка.* Навчіть дітей коментувати й оцінювати відповіді однокласників.
10. *Цілі обговорення.* Необхідно зосереджувати дискусію на найбільш продуктивних і важливих питаннях.

Увага!

Збільшувати частку пізнавальної роботи можна лише після того, як учні будуть до цього готовими, тобто в них мають бути відповідні навички. Таке збільшення повинно бути постійним і ретельно організованим.

3.6. РОЗБИТИ ІНФОРМАЦІЮ НА ЧАСТИНИ**Суть:**

Коли учень припускається помилки або вчитель запідозрює, що він вгадав відповідь, необхідно розбити питання на серію дрібніших частин і таким чином домогтися в учня розуміння й необхідного результату.

Способи розбивки:

1. Навести приклад.
2. Запропонувати контекст.
3. Нагадати правило.
4. Запропонувати відсутній етап.
5. Зворотній хід – повторити за учнем його помилку.
6. Відкинути помилковий вибір.

3.7. ПЕРЕВІРКА НА РОЗУМІННЯ**Суть:**

У ході навчання вам необхідно шукати будь-яку можливість оцінити, на що здатні ваші учні в поточний момент, і використовувати ці знання в рішеннях про свої подальші дії.

Ключові аспекти методики: збір даних і реакція на них.

Використовуйте набори даних, тобто аналізуйте відповіді не лише одного учня, а групи учнів. Також застосовуйте статистичну вибірку (не всі учні, а лише 2-3 представники різних рівнів). Оцінюйте надійність відповідей – перша відповідь не завжди може бути добре осмисленою, тому ставте додаткові питання, щоб пересвідчитись у тому, що дитина дійсно знає. Слідкуйте за тим, щоб ваші питання були ефективним мірилом знань учнів.

Варіанти реакції на зібрані дані:

1. Пройти тему знову, змінивши підхід.
2. Пройти тему знову, наголосивши на найважчому етапі.
3. Пройти тему знову з акцентуванням на складних термінах.
4. Пройти тему знову повільнішим темпом.
5. Пройти тему знову лише зі складними учнями тощо.

3.8. ПРАКТИКА, ПРАКТИКА І ПРАКТИКА**Суть:**

Кожен урок повинен містити в собі максимальний обсяг практики, адже саме вона допомагає відточити навички й довести їх до рівня досконалості.

Ключові моменти:

- Переходьте до нової теми лише тоді, коли діти зможуть виконати нове завдання абсолютно самостійно.
- Використовуйте різні варіанти й формати завдань.
- Готуйте для сильніших дітей бонусні завдання, щоб вони могли своєчасно переходити на новий рівень.

3.9. ВИХІДНИЙ БІЛЕТ

Суть:

Закінчуйте заняття фінальною практичною вправою – запитанням чи невеликою серією задач. Це дасть вам змогу зрозуміти, як засвоїли учні матеріал, чи всі його зрозуміли, чи був ефективним урок.

Увага!

Вихідний білет повинен бути коротким 1-3 запитання. Він призначений для збору даних, тому питання повинні бути простими й зосередженими на головній меті уроку.

3.10. ВИСЛОВИТИ ДУМКУ

Суть:

Залучайте учнів до активної участі в обговоренні різних ідей шляхом висловлення думок стосовно відповідей їхніх однокласників.

Один учень відповідає, увесь клас повинен з'ясувати, чи правильно він відповів, таким чином кожен учень дає відповідь на запитання.

У методиці можна залучати як слова, так і жести (підняти ліву руку, якщо відповідь правильна тощо).

Однак учні повинні також уміти аргументувати, чому саме так вони оцінили відповідь свого однокласника, а не інакше.

РОЗДІЛ 4.

ЗАЦІКАВЛЕННЯ УРОКОМ

4.1. ХОЛОДНИЙ ДЗВІНОК

Суть:

Викликайте учнів незалежно від того, піднімали вони руку чи ні. Таким чином вони зрозуміють, що від них завжди очікують активної роботи.

Хід:

Ставите питання – пауза – називаєте ім'я учня, який відповідатиме (інколи можна спочатку назвати ім'я учня, щоб підготувати до діяльності, а потім ставити питання).

Увага!

Якщо щоразу викликати лише учнів, які не піднімають руку, то вони з часом зрозуміють, що потрібно бути готовим до відповіді. Тому викликати необхідно різних дітей.

Принципи методики:

1. «ХД» повинен бути передбачуваним. Якщо ви використовуєте цю методику майже щодня, то діти починають очікувати цього й заздалегідь корегують свою поведінку (психологічно готуються до того, що від них вимагатимуть відповідь на запитання).
2. «ХД» повинен бути систематичним.
3. «ХД» повинен бути позитивним, а не покаранням для дітей, які відволікаються на занятті.
4. «ХД» треба вести методом «будівельних лісів». Починати з легких запитань і повільно переходити до складніших.

Можна встановити правило, що учні піднімають руку після запитання, або ж, навпаки, не піднімають. Але краще використовувати обидва варіанти залежно від конкретної ситуації.

4.2. ПИТАННЯ-ВІДПОВІДЬ

Суть:

Учитель ставить питання – учні хором відповідають.

Це допомагає досягти трьох цілей: повторення й закріплення пройденого матеріалу, створення веселої та енергійної атмосфери, закріплення бажаної моделі поведінки.

5 рівнів методики:

1. *Повтор.* Учні просто повторюють за вчителем або закінчують його фразу.
2. *Звіт.* Учні, які виконали завдання або відповіли на питання самостійно, просять дати звіт.
3. *Закріплення матеріалу.* Нову інформацію або дуже хорошу відповідь можна закріпити, повторивши її всім разом.
4. *Повторення матеріалу.* Учні просять пригадати відповіді або повторити інформацію, яка вже обговорювалась раніше.
5. *Рішення.* Учитель просить дітей розв'язати задачу й дати відповідь хором (задача повинна бути з конкретною однозначною відповіддю).

Для того, щоб учні розуміли, коли їм почати відповідати всім разом, необхідно придумати сигнал (вербальний або невербальний).

Ризики і недоліки:

1. Методика дозволяє дітям, які не знають відповіді, прикинутись, ніби вони відповідають, і просто ворухити губами разом з іншими.
2. Вона не забезпечує надійної перевірки на розуміння.
3. Вона не може кардинально змінити модель поведінки учнів, а є лише допоміжним засобом у її корегуванні.

4.3. ЛАПТА

Суть:

Методика названа на честь баскетбольної гри, суть якої полягає в тому, що вчитель швидко ставить питання учневі, той так само швидко відповідає, і вчитель, замість того, щоб аналізувати відповідь, одразу ставить питання іншому учневі (ніби передає м'яч).

Якщо відповідь учня не правильна, то він ставить таке ж питання іншому. Найголовніше – щоб усе відбувалось стрімко й енергійно, був швидкий темп, повна непередбачуваність, а також закріплення й повторення основних навичок.

«Лапта» може бути чудовою розминкою на початку, енергійною перервою в ході заняття, також для повторення матеріалу перед контрольною роботою або гарним способом зайняти вільний час, який з'явився на занятті чи перерві.

Питання, які використовуються під час цієї гри повинні бути базовими, чіткими й пов'язаними з темами, які учні вже пройшли.

Варіанти методики:

1. Палички-обиралочки (або будь-який варіант рандомайзера). Учитель заздалегідь пише імена учнів на паличках, потім витягує по одній з коробки й таким чином визначає, хто буде відповідати.
2. На переможця. Учитель пропонує питання двом учням; той, хто відповів правильно далі змагається з іншим учнем і т.д.
3. Можна сісти. Використовується на початку уроку, коли всі діти ще стоять, учитель ставить їм питання й ті, хто відповів правильно, можуть сісти на свої місця.

4.4. ЧАС ОЧІКУВАННЯ

Суть:

Після того, як учитель ставить питання, він чекає декілька секунд (3-5) і тоді просить учня відповісти на нього.

Це дасть змогу учням добре обдумати питання й дати повну, розгорнуту відповідь.

Щоб заповнити час очікування, можна додавати коментарі, наприклад:

- «Я хочу бачити більше рук».
- «Я дам вам час на роздуми, адже це складне питання...».
- «За 10 секунд починаю приймати відповіді» тощо.

4.5. УСІ ПИШУТЬ

Суть:

Можна досягти більш активної й повної участі дітей в обговоренні, даючи їм можливість сформулювати свою думку в письмовому вигляді перед усною відповіддю.

Переваги методики:

1. Методика дає змогу вибрати найцікавіші та найкорисніші відповіді, адже ви можете подивитись у записи учнів, проходячи класом.
2. Дає шанс взяти участь в обговоренні кожному учню, а не лише тим, хто тягне руку.
3. Процес оформлення думок письмово потребує від учнів більших зусиль і розумового напруження.
4. Учні запам'ятовують вдвічі більше матеріалу, якщо його запишуть.
5. Методика також слугує для покращення письма та грамотності учнів.

4.6. ВЕГАС

Суть:

У певний момент уроку вчитель використовує елементи шоу – світло, музику, відео, танець тощо. Ця методика оптимістична й позитивна, але обов'язково короткочасна й чітко сфокусована.

Приклад:

діти можуть заспівати пісню про частини мови, або виконають танець про дієслова дії, руху, переміщення тощо.

Принципи методики:

1. *Елементи театралізованої вистави* під час вивчення літературних творів, наприклад.
2. *Вмикаємо-вимикаємо.* Можна попросити учнів вигукувати певні звуки, коли йдеться про відповідні частини мови (О-о-о чи А-а-а), однак учитель повинен чітко окреслити кінець «вегасу», щоб не перетворити урок в розвагу.
3. *Тільки хором і разом.* Під час використання цієї методики всі учні співають одну й ту ж пісню, роблять однакові дії. Усі повинні знати правила й неухильно виконувати їх.

РОЗДІЛ 5.

СТВОРЕННЯ КУЛЬТУРИ КЛАСУ

5.1. ВСТУПНА ПРОЦЕДУРА

Суть:

Учні заходять до класу й розбирають комплекти завдань з парти, яка знаходиться біля дверей, або ж учитель заздалегідь розкладає кожному на парту його матеріали.

Краще, щоб учні самі розбирали завдання зі столу, а не вчитель роздавав їх біля дверей. Також вони повинні знати заздалегідь, хто де сидить, щоб не витратити час на роздуми, з ким сісти.

5.2. РОБИМО ЗАРАЗ

Суть:

Коротка дія, написана на дошці або розкладена в учнів на партах, коли вони заходять до класу.

Критерії методики:

1. Учні повинні виконувати вимоги, подані в рамках методики, без додаткових вказівок учителя й обговорень з однокласниками.
2. Вправа повинна займати не більше 3-5 хвилин.
3. Завдання повинно бути виконаним письмово.

Увага!

Завдання «Робимо зараз» повинно щодня розміщуватися на одному і тому ж місці, щоб учні до нього звикали й одразу могли зрозуміти, що їм необхідно робити.

5.3. ШВИДКОЗШИВАЧ

Суть:

Спонукайте дітей до створення системи для збереження, організації та повернення до вивченого ними матеріалу. В учнів повинно бути спеціальне місце для зберігання паперів, краще за все у вигляді швидкозшивача.

Для зручності можна присвоювати матеріалам конкретні номери, щоб внести їх до заголовку – це полегшить їхні пошуки й зекономить час.

5.4. SLANT

Суть:

5 правил поведінки.

S – Сидіти прямо (Sit up)

L – Слухати (Listen)

A – Ставити питання й відповідати на них (Ask and answer questions)

N – Кивати головою (Nod your head)

T – Слідкувати за тим, хто говорить (Track the speaker)

Такий акронім пришвидшує процедуру керування дітьми. Учитель може нагадати учням, що необхідно бути уважним і готовим до навчання лише за допомогою називання одного слова. Можна залучати також невербальні засоби (показувати пальцями на очі (Track) тощо).

5.5. ЗА МОЇМ СИГНАЛОМ

Суть:

Учні повинні завжди бути готовими до заняття, тому вчителю необхідно розповісти їм, що для цього необхідно, а потім слідкувати, щоб вони цього дотримувалися щоразу.

1. Чітко пояснюйте, що повинні мати учні до початку заняття (зошит, олівці, дз у верхньому правому кутку парти тощо).
2. Установіть часовий ліміт. Визначте час, за який учні повинні повністю підготуватись до заняття.
3. Використовуйте нежорсткі покарання для тих, хто не дотримався правил (втрачає отримані бали тощо).
4. Тих, хто до початку уроку попередив, що з якихось причин до нього не готовий, треба забезпечити всім необхідним (зошит, олівець тощо).
5. Включіть до рутинної процедури домашнє завдання, перевіряйте його постійно на початку уроку й не залишайте поза увагою.

5.6. СИГНАЛИ «МОЖНА ВСТАТИ?»

Суть:

Для того, щоб прохання учнів вийти в туалет не перебивали навчальний процес, вам необхідно використовувати певні сигнали.

Критерії:

1. Учні повинні мати можливість подати сигнал про те, що хочуть вийти, залишаючись на своєму місці;
2. Вони повинні мати можливість просигналізувати про це жестом.

3. Сигнали мають бути конкретними й однозначними.
4. Учитель повинен чітко визначити, якими будуть сигнали та жести, і вивісити їхній опис на стіні, щоб учні могли ними послуговуватись.

Приклад сигналів:

«Можна вийти в туалет?» – піднята рука зі схрещеними пальцями.

«Мені потрібна серветка» – рукою пощипувати ніс тощо.

5.7. ЗНАКИ ЗАОХОЧЕННЯ

Суть:

Знаки заохочення адресовані тим учням, які зробили щось особливо добре або досягли дійсно високих результатів.

Головне – витратити час і з самого початку навчити дітей правильно давати знаки заохочення, які відповідають таким критеріям: швидкість, простота, ентузіазм, універсальність.

Приклад 33:

«Два прихлопи, два притопи». Учитель каже «Два прихлопи, два притопи для Марії», а учні двічі плескають в долоні й двічі тупають ногами, після чого повертаються до роботи.

РОЗДІЛ 6. ФОРМУВАННЯ ВИСОКИХ ОЧІКУВАНЬ В ПЛАНІ ПОВЕДІНКИ

6.1. 100 ВІДСОТКІВ

Суть:

Відсоток учнів, які виконують вказівки й вимоги вчителя, повинен дорівнювати лише 100. Якщо хоча б один-два учні не роблять цього – це може підірвати авторитет вчителя й зіпсувати атмосферу гарної поведінки в класі.

Якщо вчитель щось просить зробити – діти обов'язково повинні це виконати.

6.2. ЩО РОБИТИ

Суть:

Учитель повинен говорити дітям, що конкретно і яким чином їм треба робити, а не те, чого їм не треба робити.

Критерії вказівок:

- Чіткість
- Конкретність
- Послідовність (якщо передбачено декілька дій)
- Здатність бути проконтрольованими.

Якщо діти відмовляються виконувати вказівки, розбийте їх на менші складові й апе-

люйте до конкретних учнів, які не слухають вас.

6.3. СИЛЬНИЙ ГОЛОС

Суть:

5 принципів методики:

- Економити слова – коротка лаконічна фраза діє на слухача краще, ніж багатослів'я, яке є ознакою невпевненості й нервування.
- Не перекикувати – перед тим, як сказати щось – дочекайтесь повної тиші, не говоріть паралельно з дітьми, бо так втрачається важливість ваших слів.
- Не захоплюватись – якщо ви говорите на одну тему, а учень намагається вас перевести на іншу, то не починайте обговорення другої, поки не закінчите першу.
- Рівняйся, струнко! – якщо хочете підкреслити серйозність ваших вказівок – станьте обличчям до того, кому адресовані ваші слова, сійте прямо або нахилившись до учня, нічим більше не займайтесь, коли даєте вказівки.
- Тиха влада – розмовляючи голосно й швидко, ви показуєте учням своє нервування

і страх того, що ситуація виходить з-під контролю, тому треба навпаки понизити голос, щоб діти напружились, аби почути вас.

6.4. РОБИМО ЩЕ РАЗ

Суть:

Змушуючи учнів практикуватися в застосуванні нових базових знань і навичок, учитель ідеально реагує на ситуацію, коли клас демонструє недостатньо високу вправність і швидкість. Якщо ви бачите, що діти не можуть успішно виконати базове завдання – вишикуватися в ряд, спокійно ввійти в клас або зробити що-небудь інше після того, як їм показали, як це робиться, треба, щоб вони повторили це знову й зробили правильно чи хоча б краще, ніж раніше.

Мета цієї методики – не просто виконання вимог вчителя, а удосконалення найменших деталей.

Повернути учнів на початок процесу й попросити повторити все заново потрібно відразу, як тільки ви зрозуміли, що рівень виконання не відповідає встановленому вами стандарту. Не чекайте завершення дії.

6.5. УВАГА ДО ДЕТАЛЕЙ

Суть:

Для досягнення найвищих стандартів поведінки необхідно сформувані в учнів сприйняття порядку.

Планування порядку означає перш за все попереднє впровадження систем, що полегшують і прискорюють досягнення цього порядку.

1. Для того, щоб парти завжди стояли рівно – розмістіть на підлозі помітки клейкою стрічкою.

2. Для того, щоб учні виконували дз акуратно й охайно – роздайте їм список стандартів під час виконання домашнього завдання.

3. Для того, щоб учні не губили матеріали й зберігали їх у швидкозшивачі – перші декілька разів складайте їх у папки разом з усім класом.

4. Для того, щоб діти уважніше працювали в класі – рухайтесь класом, поки учні виконують завдання, корегуйте їх і коментуйте коротко їхню роботу.

6.6. ПОРІГ

Суть:

Намагайтеся вітати учнів, стоячи біля реального порогу, тобто біля дверей класу. Користуйтеся цією можливістю, щоб нагадати їм, де вони знаходяться, яка їхня мета; чого ви будете від них вимагати.

Використовуйте вітання, щоб з самого початку налаштувати учнів на робочий лад і налагодити з ними добрі взаємини.

Очевидно, що ваш унікальний підхід до застосування методики «Поріг» носитиме на собі відбиток вашого стилю спілкування. Процедура може бути доброзичливою або досить стриманою, швидкою або дещо розміреною. Але в будь-якому випадку вона неодмінно повинна досягати двох цілей: по-перше, допомагати вчителю встановити персональний контакт з кожним учнем в результаті короткої особистої взаємодії і, по-друге, зміцнювати ваші очікування щодо поведінки й роботи учнів у класі.

Приклад використання методики:

https://www.youtube.com/watch?v=zQ_11J8kTKs

6.7. БЕЗ ПОПЕРЕДЖЕНЬ

Суть:

Найчастіше приймати дійсно ефективні заходи вчителям заважають попередження. Попередження не передбачає ніяких реальних дій – це лише погрожування, що ви можете вжити заходів, і, отже, ця тактика є контрпродуктивною, тобто призводить до результатів, протилежних бажаним.

Навіть якщо непослух було викликано ненавмисною непокорою, конструктивна корекція краща ніж попередження, оскільки вона реально дозволяє виправити ситуацію.

Якщо ви хочете вживати дисциплінарні заходи ефективно, справедливо й без коливань, розробіть систему поступового нарощування покарань. Тоді ваші дії

будуть послідовні й зрозумілі для учнів, а це єдиний спосіб реально припинити небажану поведінку.

Застосовуючи покарання дотримуйтесь декількох *правил*:

- Будьте спокійними, урівноваженими та об'єктивними.
- Дійте послідовно, карайте поетапно, поступово посилюючи дисциплінарні міри.
- Якщо можливо, зберігайте конфіденційність, якщо ж ні – дійте публічно.

РОЗДІЛ 7.

ВИХОВАННЯ ХАРАКТЕРУ ТА ЗМІЦНЕННЯ ДОВІРИ

7.1. ПОЗИТИВНЕ ОБРАМЛЕННЯ

Суть:

Учитель коригує поведінку учнів у позитивному й конструктивному ключі. Головна користь «Позитивного обрамлення» полягає в тому, що цей метод дозволяє говорити про неконструктивну поведінку послідовно й виправляти її позитивно, направляючи тим самим дітей на потрібні знання й правильні вчинки.

Правила методики:

1. Живіть сьогоднішню. На публіці, тобто в присутності інших дітей або під час уроку, намагайтеся ніколи не говорити про те, що учням поліпшити поки не під силу. Говоріть про те, що може або навіть має бути виправлено.
2. Виходьте з кращого. Не пояснюйте злим умислом те, що може виявитися результатом неуважності, нестачі практики або щирого нерозуміння. Якщо ви не впевнені, що провина була навмисною, її публічне обговорення завжди має залишатися позитивним.
3. Дозволяйте виправдану анонімність. Надавайте учням шанс виконувати ваші вказівки в умовах виправданої анонімності – за умови що вони дійсно сумлінно намагаються їх виконати. Якщо можливо, виправляючи небажану поведінку вперше, обходьтесь без імен.

4. Кидайте учням виклик! Діти обожають важкі завдання. Це дає їм шанс довести, що вони здатні на багато що, дозволяє змагатися й перемагати. Кидайте учням виклик: змушуйте їх доводити свої здібності; робіть здорову конкуренцію невід'ємним компонентом кожного навчального дня.
5. Обговорюйте очікування й прагнення. Говоріть з дітьми про те, ким вони стануть, чого досягнуть у житті, і відповідним чином формулюйте похвали.

7.2. ТОЧНА ПОХВАЛА

Суть:

Похвала повинна бути якомога конкретнішою й точнішою й чітко фокусуватися на поведінці й діях, які б ви хотіли бачити частіше.

Правила методики:

1. Чітко розрізняйте визнання й похвалу. Визнання використовується, коли учень просто виправдовує очікування, а похвала – коли досягнення по-справжньому виняткове.

Діти, які відповідають очікуванням учителя, заслуговують, щоб їхні старання помічали й відмічали якомога частіше. Для цього досить описати, що зробив учень, а іноді й просто подякувати. Діти, які зробили щось дійсно виняткове, теж заслуговують, щоб учитель визнав їхні

заслуги й досягнення, тобто, власне похвалив їх. У довгостроковій перспективі учитель, який постійно хвалить дітей за очікуване, ризикує звести до рівня банальності як самі похвали, так і досягнення, які дійсно цієї похвали варті.

2. Хваліть (і визнавайте заслуги) голосно. Виправляйте проступки тактовно. Критика або нагадування, висловлювані пошепки або навіть невербальними способами, означають, що вчитель багато чого чекає від своїх учнів: вони дозволяють дітям виправити помилку самостійно, не залучаючи до своїх невдач увагу громадськості. А ось хороші новини – це завжди хороші новини, і вони повинні бути максимально публічними.
3. Завжди хваліть щиро!

7.3. М'ЯКІСТЬ/СУВОРИСТЬ

Суть:

Учитель зобов'язаний бути турботливим, веселим, доброзичливим і водночас суворим, вимогливим, педантичним, іноді навіть непохитним. Мова не про настрій «Я дбаю про вас, але, якщо ви спізнюєтеся на уроки, покарання вам не уникнути», а про настрій «Я про вас дбаю, тому мені доведеться покарати вас за запізнення».

Ви повинні не просто прагнути бути і м'яким, і суворим, а проявляти обидві ці якості одночасно. Якщо вчитель суворий, послідовний, непохитний і твердий і при цьому позитивний, оптимістичний, турботливий і уважний, він посилає своїм учням сигнал, що його високі очікування є невід'ємною частиною турботи про них і поваги до них.

Рекомендації:

- Пояснюйте учням, чому ви чините саме так і як це повинно їм допомогти.
- Проводьте відмінність між поведінкою

й людиною.

- Демонструйте, що дисциплінарні міри – явище тимчасове.
- Проявляйте м'якість невербальними засобами.

7.4. J-ФАКТОР

Суть:

Знаходити радість у праці викладача (J-фактор [Від англійського слова joy – радість]) надзвичайно важливо не тільки для того, щоб ваші учні були щасливі й веселі, але й щоб досягти відмінних показників успішності класу.

Моменти J-фактора нерідко включають, хоч і не обов'язково, спів і танець. Радість для школярів буває в будь-яких варіаціях, у яких вона існує для дорослих: гучною або тихою, орієнтованою на окремих людей або невеликі чи великі групи. І кожному вчителю потрібно постаратися зробити помітним і яскравим сяйво власної щирої версії щастя, радості й веселощів.

5 видів діяльності в рамках методики:

- Розваги та ігри.
- Ми (і вони): таке середовище можна створити за допомогою унікальної мови, імен, обрядів, традицій, пісень та інших елементів – усе, що буде зрозумілим лише вашій групі.
- Вистави, пісні, танці.
- Гумор.
- Інтрига й неочікуваність.

7.5. ЕМОЦІЙНА ПОСТІЙНІСТЬ

Суть:

Учитель зобов'язаний робити зі своїми емоціями дві речі. По-перше, контролювати й регулювати їх. Вам слід очікувати від класу прак-

тично всього й завжди реагувати так, ніби ви цього очікували, і у вас є план, як впоратися з ситуацією. По-друге, вчителю треба пов'язувати свої емоції з успішністю учнів, а не їхніми емоціями або власним настроєм. Спочатку очікуйте, що емоції учнів будуть різко змінюватися, тому керуйте своїми, максимально компенсуючи ці коливання.

Учителю, який застосовує методику «Емоційна постійність», учні дуже довіряють, почасти тому що вони бачать: ця людина завжди контролює себе. Він знає, що в довгостроковій перспективі успіх будь-якого учня визначається продуктивністю його поведінки. Він завжди чекає від дітей продуктивних емоцій, шанобливого ставлення й організованості. А якщо емоційна атмосфера в класі надмірно загострюється, обов'язково виправляє ситуацію.

7.6. ПОЯСНЮЙ ВСЕ

Суть:

Якщо для досягнення мети навчального дня класу потрібно підтримувати швидкий темп, учитель, який використовує методику «Пояснюй все», говорить дітям: «Мені б дуже хотілося приділити цій темі більше часу, але нам сьогодні ще дуже багато треба зробити». Він говорить про погану поведінку так, щоб доступно пояснити учням, чому це важливо і як один їхній вчинок або дія впливає на інші. У результаті учні краще розуміють логіку рішень учителя, вірять, що шкільна система придумана для їхньої користі, і самі, приймаючи рішення, роблять більш раціональний вибір.

Щоб методика «Пояснюй все» давала потрібні плоди, до неї треба вдаватися або в спокійний момент, задовго до скоєння вчинку, що вимагає виправлення («Кожен раз, просячи вас бути уважнішими, я очікую цього від кожного учня. Тоді я можу бути впевнена, що ви знаєте все, що потрібно знати, щоб досягти успіху на моїх уроках!»), або після того, як

виправлення вже дало потрібний результат («Спасибі, діти. Мені потрібно було, щоб ви слухали мене особливо уважно, тому що...»).

7.7. ПОМИЛКА – ЦЕ НОРМА

Суть:

Відповісти спочатку неправильно, а потім правильно – один з фундаментальних елементів будь-якого навчального процесу. На обидві частини секвенції «правильно – неправильно» слід реагувати, як на щось абсолютно нормальне й закономірне.

Не соромте дітей за неправильні відповіді й не виправдовуйте учня, який відповів неправильно. По суті, оскільки неправильні відповіді – дійсно цілком нормальна частина навчального процесу, про них взагалі не варто багато говорити й коментувати їх.

Похвала за правильну відповідь справляє на дітей негативний вплив відразу з двох боків. Занадто шумно і сильно захоплючись, ви показуєте, що їхні правильні відповіді вас дивують – якщо тільки це не була дійсно виняткова відповідь.

Коли дітей хвалять за те, що вони «розумні», надалі вони вважають за краще не ризикувати. А от якщо учнів хвалять за ревну працю й старання, це стає для них потужним стимулом іти на ризик і братися за все більш складні й цікаві завдання.

Учителі-майстри завжди показують своїм учням, що чекають від них як правильних відповідей, так і помилок, і не дуже акцентують увагу на тому й іншому. Звичайно, іноді вам захочеться особливо відзначити досягнення дитини. Але робіть це продумано й нечасто, щоб не «розбавляти» цінність своєї похвали.

РОЗДІЛ 8.

ПІДВИЩЕННЯ ТЕМПУ УРОКУ

8.1. ЗМІНА ТЕМПУ

Суть:

Один зі способів створити ілюзію швидкості – використовувати різні завдання, вправи й види діяльності, спрямовані на досягнення єдиної мети, часто переходячи в ході уроку від одного до іншого.

Після закінчення десяти хвилин люди будь-якого віку зазвичай починають втрачати фокус, і, щоб повернути їхню увагу, потрібно щось нове. Однак це не означає, що кожні 10 хвилин вам треба міняти тему обговорення – йдеться лише про види діяльності.

8.2. ЧІТКІ ЛІНІЇ

Суть:

Кожен раз, починаючи на уроці той чи інший новий вид діяльності, вчитель має можливість провести яскраві, чіткі лінії на початку й у кінці заняття. Початок і кінець, чітко видимі учасникам процесу, швидше за все, сприймаються ними як орієнтири і створюють враження, що клас зробив кілька окремих справ. Нехай всі завдання й види діяльності мають чіткий старт, і учні будуть сприймати їх як енергійні й динамічні.

Призначаючи для кожного виду діяльності остаточний часовий ліміт, ви домагаєтесь того, що вони починають здаватися більш автономними; їхня кінцева точка зрозуміла. А використовуючи незвичні часові про-

міжки – три хвилини, а не звичайні п'ять, – учитель звертає увагу дітей на те, що ці проміжки обрані ним не випадково; що він активно керує кожною хвилиною уроку.

Коли клас завершує завдання, використовуйте варіацію цього прийому: повідомляючи дітям, що пора завершувати, ви проводите ще одну чітку лінію.

8.3. УСІ РУКИ

Суть:

Ілюзія швидкості уроку ефективно створюється завдяки швидкій зміні учасників навчального процесу.

Для максимальної ефективності цієї методики використовуйте її в комбінації з іншими навичками й методиками, зокрема «Холодний дзвінок», «Лапта», деякі прийоми з методики «Коефіцієнт», а також методики «Контрольою гру».

Одна з головних перешкод для потрібного темпу уроку – багатослівний і хитромудрий коментар учня, запропонований у невідповідний момент. Цю проблему теж можна вирішити, залучаючи дітей до коротких і чітких відповідей. Для цього придумайте і використовуйте якусь енергійну, оптимістичну чергову фразу, наприклад «Стоп!», «Тайм-аут!» або іншу, і за необхідності переривайте непотрібний потік слів, нагадуючи учневі, на яке запитання він відповідає, і залучаючи до обговорення інших дітей.

Якщо ж що учні ставлять питання та дають коментарі, які не пов'язані з виконуваним завданням або наполегливо продовжують тему, яку ви вже збираєтеся зняти, використовуйте версію прийому «Не захоплюватися», що входить в методичку «Сильний голос». Якщо момент невідповідний, просто скажіть дітям: «Зараз ніяких рук» – або щось схоже.

8.4. ДОРОГА КОЖНА ХВИЛИНА

Суть:

Не витрачайте часу даремно. Використовуйте метод «Дорога кожна хвилина» й винагороджуйте учнів за ревну працю не відпочинком і розслабленням, а енергійним оглядом вивченого за урок матеріалу або важкою й цікавою задачкою. Тримайте наготові кілька коротких навчальних завдань, щоб бути готовим до будь-яких вільних хвилинок: наприкінці уроку, у коридорі на перерві тощо.

8.5. ПЕРЕДЧУТТЯ

Суть:

Якщо написати на дошці, чим клас буде займатися на майбутньому уроці, діти почнуть чекати цього заняття, передчувати його. А якщо ще й привласнити темі помітну, незвичайну назву, ви заінтригуєте їх ще сильніше.

8.6. ГОДИННИК НА СЛУЖБІ В УЧИТЕЛЯ

Суть:

Учитель веде відлік часу в зворотньому порядку, розподіляючи його на найдрібніші відрізки, і часто виділяє на кожне завдання максимально точний інтервал, постійно підкреслює важливість кожної секунди.

Зворотній відлік створює відчуття величезної цінності навчального часу, нагадуючи учням, що час дорогий, і підганяючи їх до наступного етапу. Більш того, зворотній відлік дозволяє вчителю особливо ефективним способом відзначати й визнавати продуктивну поведінку учнів.

І нарешті, завдяки зворотному відліку вчитель отримує можливість постійно встановлювати для свого класу цілі щодо швидкості виконання його очікувань.

8.7. ПИТАТИ ПОЧЕРГОВО

Суть:

Якщо опитування проводиться в навчальних цілях, то, пропонуючи учню меню з ряду питань, ви тільки заплутаєте його й знизите ефективність даного процесу. Учень не знатиме, на яке питання треба відповідати, і легко може залишити без уваги те, що здасться йому більш складним. А вчителю набагато важче підтримувати дискусію в потрібному руслі. У цієї проблеми є зовсім просте рішення: привчіть себе завжди ставити за один раз тільки одне питання.

8.8. ВІД ПРОСТОГО ДО ВАЖКОГО

Суть:

Відповідаючи на більш вузькі й конкретні питання, учні активують у своїй пам'яті вже наявні в ній факти й деталі, що підкріплюють їхній погляд. У них є час розвинути й осмислити ідеї й перетворити їх в обґрунтовану думку перш ніж учитель запропонує поділитися ними з класом. У результаті їхні відповіді на більш широкі й глибокі питання будуть більш обґрунтованими й осмисленими. Переконавшись, що їй вдалося успішно відповісти на початкові питання, дитина з більшою готовністю

йде на ризик, розвиваючи свої ідеї. Якщо перескочити прямо до складних питань, не створивши й не зміцнивши фактичну базу, не пройшовши через етап побудови логічних блоків, які допоможуть учням почати мислити глибше, їхня цінність виявиться набагато меншою.

8.9. СЛОВО В СЛОВО

Суть:

Якщо ви повторюєте поставлене питання після того, як учень підняв руку й почав відповідати, робіть це слово в слово, без рефразування чи заміни на інше.

По-перше, учня, який підняв руку, тепер просять відповісти вголос на питання, що відрізняється від того, на яке він погодився відповідати. До цього питання він не підготувався, і якість відповіді, швидше за все, буде нижчою. Навіть незначні зміни в синтаксисі питального речення можуть змусити учня змінити синтаксис підготовленої ним відповіді, у результаті чого він починає плутатися й відволікається саме в той момент, коли до нього прикута увага всього класу.

Досить часто зміна питання, що здається вчителю несуттєвою – наприклад, коли замість: «Чому, як ти думаєш, автор написав цю статтю?» запитують: «Яка мета цієї статті?» – призводить до того, що дитина у відповідь просто мовчить. Тому ніколи не змінюйте своїх питань після того, як вони вимовлені вголос.

8.10. ЧІТКО І КОРОТКО

Суть:

Якщо ви хочете, щоб учні мали можливість правильно відповісти на ваше запитання, вони повинні точно знати, про що їх запитують.

5 способів використання методу:

- Починайте питання з питального слова. Якщо ви починаєте зі слів хто, коли, що, де, чому і як, учні відразу розуміють, що це питання, і можуть почати обмірковувати відповідь.
- Обмежте питання двома підрядними реченнями. Слідкуйте за тим, щоб ваші питання були важкими й відповіді на них вимагали серйозного напруження думки, але намагайтеся обмежувати їх двома підрядними реченнями, щоб дітям не доводилося ламати голову, про що ви їх питаєте.
- Формулюйте особливо важливі питання заздалегідь письмово. Завчасно складіть відповідний сценарій в рамках планування уроку. Сформулюйте початкове питання й свою реакцію на випадок, якщо учні не зможуть відповісти на нього так, як вам хотілося б.
- Намагайтеся, щоб ваше запитання дійсно було питанням. Замість того щоб робити заяви на кшталт: «Але ж насправді головний герой так не думає», поцікавитесь: «Чому головний герой так не думає?» У першому випадку учні можуть не зрозуміти ваших намірів, причому цілком обґрунтовано. Як їм визначити, що так ви ставите питання і чекаєте на нього відповіді?
- Припускайте в питанні обов'язкову відповідь. Краще не питати: «Чи може хто-небудь сказати мені...» – а поцікавитися: «Хто може сказати мені...» Друге формулювання спочатку передбачає впевне-

ність учителя в тому, що будь-хто з учнів обов'язково зможе відповісти на питання. У першому ж є сумнів у тому, що хтось в класі здатний дати правильну відповідь, і діти з набагато меншою ймовірністю захочуть ризикувати й тягнути вгору руку.

8.11. ЧИСЛО ВЛУЧЕНЬ

Суть:

Якщо на початку опитування число влучень стовідсоткове, це добре, але така ситуація не повинна зберігатися довго. Якщо діти правильно відповіли на всі ваші питання, значить, прийшов час поставити більш складні. Як тільки цей показник наближається до 100 відсотків, починайте ставити класу більш важкі питання – лише так ви зможете перевірити рівень знань своїх учнів в повному обсязі і з адекватною вимогливістю.

А якщо даний показник опускається нижче «дві відповіді з трьох», вважайте це чітким сигналом про те, що у вас проблеми – або з викладом матеріалу, за яким проводиться опитування, або з підбором питань. Якщо ж діти не демонструють потрібного рівня засвоєння матеріалу, значить, пора зробити паузу й повернутися до цієї теми.

А.ГІН
«ПРИЙОМИ
ПЕДАГОГІЧНОЇ
ТЕХНІКИ»

А.ГІН «ПРИЙОМИ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНІКИ»

ДИДАКТИКА

РОЗДІЛ 1. ПІДВИЩЕННЯ ЗАЦІКАВЛЕНOSTІ НАВЧАЛЬНИМ МАТЕРІАЛОМ

1.1. ПРИВАБЛИВА ЦІЛЬ

Суть:

Перед учнем ставиться проста, зрозуміла й приваблива для нього мета, виконуючи яку, він мимохіть виконує і ту навчальну дію, яку планує педагог.

1.2. ДИВУЙ!

Суть:

Учитель повинен подавати матеріал таким чином, щоб буденні речі перетворювались на дивовижні, і учні захоплювалися тим, що вони вивчають.

1.3. ВІДСТРОЧЕНА ВІДГАДКА

Суть:

На початку уроку вчитель дає загадку, відгадка до якої буде знайдена під час вивчення нового матеріалу. Також можна давати загадку наприкінці уроку, щоб почати з неї наступне заняття.

1.4. ФАНТАСТИЧНА ДОБАВКА

Суть:

Учитель доповнює реальну ситуацію фантастикою. Можна перенести навчальну ситуацію на фантастичну планету, придумати неіснуючу тварину/рослину й розглянути її в реальному біоценозі, перенести літературного персонажа в часі тощо.

1.5. ЛОВИ ПОМИЛКУ!

Суть:

Під час пояснення матеріалу вчитель навмисно робить помилки.

Учнів заздалегідь треба попередити, що таке відбуватиметься, щоб вони могли миттєво усувати помилки умовним знаком або поясненням.

Варіант:

учитель свідомо доводить неправильну гіпотезу або думку, а учні повинні знайти контраргументи. Можна також роздавати текст із помилками, а учням необхідно буде їх виправити.

1.6. ПРАКТИЧНІСТЬ ТЕОРІЇ

Суть:

Уведення в теорію вчитель здійснює через практичну задачу, користь від вирішення якої очевидна учням.

1.7. ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЯ

Суть:

Учитель навмисне неповністю розкриває тему, пропонуючи школярам ставити питання, які її «дорозкривають».

Питання можуть бути репродуктивними, розширювальними і розвивальними.

Відповідь на репродуктивні – повторення вже відомого.

Розширювальні дозволяють дізнатися нове про об'єкт, що вивчається, конкретизувати відоме.

Розвивальні узагальнюють, показують суть, мають дослідницький характер.

Після того, як діти поставили питання, їх можна розділити на групи: ті, на які можна відповісти на уроці; ті, які можна знайти в літературі тощо.

1.8. ПИТАННЯ ДО ТЕКСТУ

Суть:

Перед вивченням навчального тексту учням ставлять мету – скласти до нього список питань.

Важливо обговорити їхню мінімальну кількість (3 репродуктивних, 5 розвивальних тощо).

РОЗДІЛ 2.

ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО НА УРОЦІ/ РАНІШЕ ВИВЧЕНИХ ТЕМ

2.1. СВОЯ ОПОРА

Суть:

Учень складає власний опорний конспект за новим матеріалом.

Варіант:

учні обмінюються опорними конспектами й проговорюють тему за конспектом сусіда.

2.2. ПОВТОРЮЄМО З КОНТРОЛЕМ

Суть:

Учні складають серію контрольних питань до нового матеріалу/ вивченої теми. Далі одні з них ставлять питання, а інші за викликом вчителя чи однокласника відповідають.

2.3. ПОВТОРЮЄМО З РОЗШИРЕННЯМ

Суть:

Учні складають серію питань, які доповнюють знання з нового матеріалу/вивченої теми. Причому не обов'язково відповідати на ці питання, вони можуть залишитись відкритими проблемами з теми.

2.4. СВОЇ ПРИКЛАДИ

Суть:

Учні добирають власні приклади до нового матеріалу. Можливо також і складання своїх задач, висування ідей стосовно використання вивченого матеріалу тощо.

2.5. ОПИТУВАННЯ-ПІДСУМОК

Суть:

Наприкінці уроку вчитель ставить питання, які спонукають до рефлексії уроку, наприклад: *Що було на уроці головним? Що було цікавим? Що нового ви сьогодні дізналися?* тощо.

2.6. ОБГОВОРЮЄМО ДЗ

Суть:

Учитель разом з учнями обговорює питання: яким повинно бути дз, щоб новий матеріал був добре закріплений?

2.7. ПЕРЕТИН ТЕМ

Суть:

Учні добирають (або придумують) власні приклади, гіпотези, ідеї, питання, які пов'язують останній вивчений матеріал із будь-якою раніше вивченою темою.

РОЗДІЛ 3. РІВНІ Й ВИДИ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

3.1. ТРИ РІВНІ ДЗ

Суть:

Учитель одночасно задає дз 2-3 рівнів. 1-й рівень – *обов'язковий мінімум*, який має бути під силу будь-якому учню. 2-й рівень – *тренувальний*, його роблять учні, які хочуть добре знати предмет і засвоюють програму без труднощів. 3-й рівень – *творче завдання*, виконується лише добровільно і стимулюється вчителем гарною оцінкою або похвалою.

3.2. ЗАВДАННЯ МАСИВОМ

Суть:

Учитель задає великий масив завдань одразу – в рамках великої теми, яку учні вивчають або повторюють. Наприклад, учитель дає 50 завдань, із них обов'язковий мінімум – 15, а інші виконуються за бажанням учня. Стимулювати це бажання можна контрольними роботами, у яких може трапитися будь-яке із таких завдань. Чим більше завдань ти зробив – тим більша ймовірність зустріти таке завдання в контрольній і зекономити час та сили.

Увага!

Такий масив дається не на наступний урок, а на більший відрізок часу.

Завдання можуть бути різнорівневі.

3.3. ОСОБЛИВЕ ЗАВДАННЯ

Суть:

«Просунуті» учні отримують право на виконання особливо складного завдання. Виконують його в спеціальному зошиті. Завдання включає тренувальні і творчі задачі підвищеної складності. Учитель може подавати також інструкцію до виконання таких завдань.

3.4. ТВОРЧИСТЬ ПРАЦЮЄ НА МАЙБУТНЄ

Суть:

Учні виконують творче домашнє завдання з розробки дидактичних матеріалів. За декілька років в учителя накопичується ціла методичка з різними дидактичними матеріалами, які він може використовувати в роботі.

РОЗДІЛ 4. ПРИЙОМИ ПОДАЧІ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

4.1. НЕЗВИЧАЙНА ЗВИЧАЙНІСТЬ

Суть:

Учитель задає домашнє завдання незвичайним способом.

Приклад:

можна подати номери завдань у двійковій системі числення, інтегруючи таким чином предмет з інформатикою тощо.

4.2. ІДЕАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

Суть:

Учитель пропонує школярам виконати вдома роботу за їхнім власним вибором і розумінням. Один учень може виконати декілька задач, інший – намалювати ілюстрацію, третій – дібрати приклади до теми тощо.

4.3. ПІДГОТОВКА ДО ДОПОВІДІ

Суть:

Підготовку до читання доповідей слід проводити в декілька етапів.

1 етап – карта повідомлення, яка включає в себе першу й останню фрази повідомлення, а також опорний план решти тексту.

2 етап – відпрацювання регламенту – учитель суворо слідкує за часом виступу, використовуючи таймер або пісочний годинник.

3 етап – доповідь.

4 етап – доповідь з ускладненнями (не обов'язковий) – готує дітей до реальних обставин, коли доповідач може збитися з думки, відволікатися на шуми тощо.

РОЗДІЛ 5.

КОЛЕКТИВНА НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

5.1. РОБОТА В ГРУПАХ

Суть:

1. Групи отримують одне і те ж завдання. Залежно від його типу результат може бути представлений вчителю на перевірку або спікер із однієї групи оголошує результат, а інша група його доповнює або оскаржує.
2. Групи отримують різні завдання.
3. Групи отримують різні завдання, але зі спільним результатом.

5.2. СВОЯ ОПОРА 2

Суть:

1. Група складає опорний конспект уроку або теми на листі великого формату.
2. Декілька сильних учнів отримує заздалегідь творче дз: скласти опорні конспекти з різних вивчених тем. На одному з уроків вони стають тренерами. Клас розбивається на групи, з кожною з них працює тренер за своїм опорним конспектом. Групи повинні отримати від тренера якесь завдання після розгляду теми.

5.3. НАВЧАЛЬНИЙ МОЗКОВИЙ ШТУРМ

Суть:

Рішення завдання організується у формі навчального мозкового штурму.

Зазвичай штурм проводиться в групах по 7-9 учнів. Основне правило – жодної критики! Група обирає секретаря, який фіксує всі ідеї.

Етапи:

- Створення банку ідей: головна мета – працювати якомога більше рішень.
- Аналіз ідей: у кожній ідеї бажано знайти щось корисне.
- Обробка результатів: група відбирає 2-5 найцікавіших рішень, обирає спікера, який розповідає про них класу.

РОЗДІЛ 6. ІГРОВА НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

6.1. ІГРОВА МЕТА

Суть:

Якщо необхідно зробити велику кількість одноманітних вправ, учитель включає їх в ігрову оболонку, у якій ці дії виконуються для досягнення ігрової мети.

6.2. ЛОГІЧНИЙ ЛАНЦЮЖОК

Суть:

Учні змагаються, виконуючи по черзі дії згідно з чітким правилом, коли кожна наступна дія залежить від попередньої.

6.3. ІГРИ У ВИПАДКОВІСТЬ

Суть:

Учитель вводить в урок елементи випадкового вибору.

Можна використовувати рулетку, гральні кубики, монетку тощо.

6.4. ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ

Суть:

Розігрується сценка на навчальну тему.

6.5. «ТАК» І «НІ» ГОВОРІТЬ

Суть:

Учитель загадує «дещо» (число, предмет, літературний персонаж). Учні намагаються знайти відповідь, ставлячи питання. На ці питання вчитель відповідає лише словами «так», «ні», «і так, і ні». Після гри обов'язково треба проаналізувати, які питання були сильними, а які – слабкими.

КЕРУВАННЯ КЛАСОМ

РОЗДІЛ 7. СПІВУПРАВЛІННЯ

7.1. ДЕМОНСТРАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ

Суть:

Учитель показує свій приклад виконання творчого чи складного завдання.

7.2. ВИХІД ЗА МЕЖИ

Суть:

Учитель виходить за рамки підручника або свого навчального предмета. Також демонструє знання молодіжної субкультури.

7.3. ЗРІВНЯЙТЕ ПОЗИЦІЇ

Суть:

Учитель сам ставить себе на місце учня, якого він оцінює.

Необхідно навчитися давати оцінку собі та уроку, але в жодному випадку не конкретним дітям.

7.4. РАДЬТЕСЯ

Суть:

У будь-яких складних питаннях, проблемах стосунків тощо вчителю треба радитися з дітьми.

РОЗДІЛ 8. ТРАДИЦІЇ УРОКУ

8.1. ЗАВДАННЯ – НА СТІЛ!

Суть:

Якщо учні регулярно здають домашнє завдання вчителю на перевірку, то ця процедура пропрацьовується один раз і надовго. Зошити необхідно класти завжди на конкретне місце учительного стола.

8.2. РУКИ ГЕТЬ!

Суть:

Якщо вчителю необхідно заборонити чіпати речі зі свого стола чи малювати на дошці, то він може придумати спеціальний заборонний знак, який ставиться на стіл або вивішується на дошку. Можна попросити учнів самостійно придумати ескіз цього знаку.

8.3. ВВЕДІТЬ РОЛЬ

Суть:

Учень бере участь в управлінні навчальним процесом, виконуючи певну роль.

Типові ролі:

Хома невіруючий, спонсор знань, чомучка, психолог, вартовий часу тощо.

8.4. СМАЙЛИКИ

Суть:

Учні сигналізують про свій емоційний стан за допомогою карток зі стилізованими малюнками.

8.5. РЕЗЮМЕ

Суть:

Учні письмово відповідають на серію питань, які відображають їхнє ставлення до уроку, навчального предмету, учителя. Резюме дається один раз на тиждень або на місяць.

РОЗДІЛ 9. ПРИЙОМИ УСНОГО ОПИТУВАННЯ

9.1. БАЗОВИЙ ЛИСТ КОНТРОЛЮ

Суть:

На першому ж занятті з нової теми вчитель вивішує «Базовий лист контролю», у якому вказані основні правила, поняття, терміни, формулювання і формули, які зобов'язаний знати кожен.

9.2. СВІТЛОФОР

Суть:

Під час опитування учні піднімають «світлофор» червоною або зеленою стороною до вчителя, сигналізуючи таким чином, чи готові вони відповідати. Світлофором може бути довга смужка картону з різними кольорами з обох сторін.

9.3. ОПИТУВАННЯ ЛАНЦЮЖКОМ

Суть:

Розповідь одного учня в будь-який момент переривається жестом вчителя, і слово передається іншому учневі. І так декілька разів до завершення відповіді.

9.4. ДИКТОФОННЕ ОПИТУВАННЯ

Суть:

Відповідь учня записується на диктофон для того, щоб він міг її послухати і сам себе проаналізувати.

9.5. ВЗАЄМООПИТУВАННЯ

Суть:

Учні опитують одне одного за базовими листами контролю.

9.6. ЗАХИСНИЙ ЛИСТ

Суть:

Перед кожним заняттям, завжди в одному і тому ж місці лежить «Захисний лист», куди кожен учень без пояснення причини може вписати своє прізвище і бути впевненим, що його сьогодні не запитають. Однак учитель, підшиваючи такі листи, повинен контролювати ситуацію.

9.7. ЩАДНЕ ОПИТУВАННЯ

Суть:

Учитель проводить тренувальне опитування, не вислуховуючи при цьому відповіді учнів самостійно.

Клас розбивається на дві групи – учитель ставить питання – на нього відповідає перша група – при чому кожен учень дає відповідь своєму сусіду по парті (який представляє другу групу) – потім на це ж питання відповідає вчитель або сильний учень – учні другої групи порівнюють його відповідь з відповіддю свого сусіда й виставляють йому + або –, чи оцінку. Потім групи міняються ролями.

РОЗДІЛ 10. ПРИЙОМИ ПИСЬМОВОГО ОПИТУВАННЯ

10.1. ФАКТОЛОГІЧНИЙ ДИКТАНТ

Суть:

Диктант проводиться за базовими питаннями (5-7 питань на варіант). На партах тільки чистий листок і ручка (допускається базовий лист). Серед питань 1-2 на повторення з попередніх базових листів. Робота ведеться у високому темпі, тут немає необхідності в роздумах, повинна працювати пам'ять.

10.2. БЛІЦ-КОНТРОЛЬНА

Суть:

Контроль проводиться у високому темпі для виявлення ступеня засвоєння простих навчальних навичок, якими повинні оволодіти учні для подальшого успішного навчання.

Від фактологічного диктанту відрізняється тим, що сюди входить перевірка володіння формулами, розрахунками, іншими стандартними вміннями.

10.3. РЕЛЕЙНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Суть:

Контрольна проводиться за текстами раніше вирішених задач.

Завдання таких робіт формуються з масиву, який учитель подавав на опрацювання учням.

10.4. ВИДАЛЕННЯ ДЖЕРЕЛ СПИСУВАННЯ

Суть:

Прибрати на час контрольної роботи найсильніших учнів з класу – у шкільну бібліотеку, лабораторію, посадити за вчительський стіл з окремим завданням.

РОЗДІЛ 11. ОЦІНЮВАННЯ

11.1. РАЙТИНГ

Суть:

Закінчивши роботу, учень сам ставить собі оцінку. За ту ж роботу оцінку ставить вчитель. Потім записується дріб, наприклад 11/12, де 11- оцінка учня, а 12- оцінка вчителя. Такий спосіб привчає дітей до оцінювання своєї роботи.

11.2. СВОЯ ВАЛЮТА

Суть:

На уроках вводиться своя грошова одиниця.

Вона може застосовуватись для коротких відповідей з місця, доповнень, вдалих реплік чи питань.

А. КРОУФОРД
«ТЕХНОЛОГІЯ
РОЗВИТКУ
КРИТИЧНОГО
МИСЛЕННЯУЧНІВ»

РОЗДІЛ 1.

МЕТОДИ Й ПРИЙОМИ

1.1. СТРУКТУРОВАННИЙ ОГЛЯД

Суть:

Це коротка лекція, повідомлення або пояснення, що дається на початку уроку, щоб викликати в учнів зацікавленість, представити ключові поняття й підготувати їх до засвоєння уроку.

СО повинен бути коротким – зазвичай не більше, ніж п'ять хвилин.

Хід роботи

Крок 1: Продумайте урок і вирішіть, які ідеї або питання, що містяться в ньому, будуть знайомі або цікаві учням. Подумайте, які поняття і які слова вони повинні розуміти для того, щоб засвоїти урок. Зробіть список усього цього.

Крок 2: Приготуйте карти або діаграми або принесіть предмети, які могли б підвищити інтерес учнів.

Крок 3: Викладіть коротке повідомлення (не більше 5 хвилин), у якому міститимуться ключові моменти.

Крок 4: Ваше повідомлення, лекція повинні бути захопливими й інтерактивними: ставте питання й заохочуйте до коментарів.

1.2. ЗНАЄМО/ ХОЧЕМО ДІЗНАТИСЯ / ДІЗНАЛИСЯ

Суть:

У процесі роботи учнів спочатку просять подумати про те, що вони вже знають про тему цього уроку, поставити питання з цієї теми й знайти відповіді на ці питання.

Хід роботи

Крок 1: Почніть, назвавши тему й попросивши учнів подумати про те, що вони вже про це знають. Намалюйте таблицю на дошці або на великому аркуші паперу.

Крок 2: Попросіть учнів висловитись й назвати те, що їм відомо з цієї теми. Запишіть їхні ідеї в колонку «*Що знаємо?*»

Крок 3: Тепер попросіть учнів подумати, які питання в них є з цієї теми. Вони можуть почати з того, що проаналізують те, що вони вже знають, і знайдуть ті аспекти, де їхні знання є неповними. Запишіть їхні питання в таблицю в стовпчик «*Про що хочемо дізнатись?*» Якщо необхідно, додайте кілька своїх власних запитань.

Крок 4: Тепер учням треба прочитати текст (або прослухати лекцію, або щось вивчити / виконати якесь дослідження). Їм необхідно нагадувати, щоб вони шукали відповіді на свої питання й відзначали всі нові ідеї, яких вони не очікували.

Крок 5: Учні повідомляють про те, що вони дізнались з тексту. Спочатку вони повідомля-

ють про ті відповіді, які вони знайшли на свої питання, а потім – про всі цікаві або важливі ідеї, які вони виявили. Учитель усе це записує в таблицю в колонку «Що дізнались?».

1.3. ЧИТАННЯ В ПАРАХ/ УЗАГАЛЬНЕННЯ В ПАРАХ

Суть:

Це метод, коли учні в парах уважно читають текст, щоб допомогтися його розуміння.

Хід роботи

Крок 1: Виберіть інформативний текст невеликого обсягу. У ньому або мають бути короткі абзаци (не більше 3 речень), або вам треба розбити його на короткі розділи.

Крок 2: Якщо цей метод є новим для учнів, вам потрібно спочатку продемонструвати його:

1. Прочитайте вголос абзац і узагальніть його зміст (це одна із двох ролей при виконанні цього завдання). Поясніть, що узагальнення коротше, ніж висхідний текст, але містить всі його основні ідеї.
2. Поставте два питання за текстом й попросіть учнів відповісти на них (це друга із двох ролей при виконанні цього завдання).

Крок 3: Об'єднайте учнів у пари. Один з них прочитає перший абзац (або відзначений вами уривок) і узагальнить його. Надайте час, щоб всі це зробили. Потім перевірте розуміння, попросивши кількох учнів зробити узагальнення. Якщо необхідно, прокоментуйте відповіді.

Тепер другий учень в парі ставить питання з цього уривку. Після цього перевірте розуміння, попросивши кількох учнів виголосити свої запитання.

Крок 4: Коли учні зрозуміють, як виконується таке завдання, попросіть їх продовжувати роботу самостійно. Необхідно мінятися ролями після читання й обговорення кожного абзацу.

1.4. ЛІНІЯ ЦІННОСТЕЙ

Суть:

Є різновидом кооперативної діяльності, і рекомендується для того, щоб виявити думки учнів з таких проблемних питань, де можливі різні відповіді (тобто можливі різні ступені згоди або незгоди з якимось твердженням).

Хід роботи

Крок 1: Учитель ставить всьому класу запитання, що припускає різні думки щодо відповіді – від упевненого «так» до впевненого «ні».

Крок 2: Кожний учень самостійно обмірковує це питання й, можливо, записує свою відповідь.

Крок 3: Учитель і один учень стають у протилежних кінцях класу. Кожен з них стверджує крайню позицію з цього проблемного питання: їхні твердження діаметрально суперечать одне одному.

Крок 4: Учням повинні зайняти місце десь уздовж уявної лінії між цими двома крайніми позиціями, відповідно до того, з яким із цих полюсів вони більш згодні.

Крок 5: Учні обговорюють з учнями, які стоять поруч, свої відповіді на дане питання – для того, щоб переконатися, що вони стоять разом з тими, хто розділяє їхній погляд. Якщо ж їхні погляди відрізняються, то їм необхідно перейти в той чи інший бік.

Крок 6: Один учень від кожної групи повинен сформулювати позицію цієї малої групи з даної проблеми. Після виступу кожної групи всі охочі змінити свою позицію можуть перейти на інше місце.

1.5. ТВІР-П'ЯТИХВИЛИНКА

Суть:

Це коротке письмове міркування (рефлексія) з теми.

Хід роботи

Крок 1: Учитель пропонує учням тему, вони повинні дуже коротко про неї написати. Їхнє завдання – писати не зупиняючись протягом усього часу, що виділений на це завдання.

Крок 2: Назвіть тему.

Крок 3: Зверніть увагу на час, коли учні почнуть писати.

Крок 4: Учні або залишають ці записи собі, або ж ви збираєте їх, щоб оцінити свій урок.

«Твори-п'ятихвилинки» повинні бути неформальними – ідея полягає в тому, щоб зафіксувати думки, стиль не має хвилювати учнів.

1.6. ЩО? ОТЖЕ, ЩО? ЩО ТЕПЕР?

Суть:

Метод для використання ідей з літературно-художнього або інформаційного тексту. За допомогою нього учні вчаться знаходити основні ідеї в тексті, розмірковувати про практичні наслідки цих ідей, а також обирати й здійснювати соціальні дії на їхній основі.

Хід роботи

На дошці або на великому аркуші паперу вчитель креслить таблицю.

Що? Указуючи на колонку «Що?», вчитель просить учнів підсумувати найбільш важ-

ливі ідеї, які вони щойно обговорювали з даної теми, і записує узагальнені ідеї в колонку «Що?».

Отже, що? Далі учні мають подумати, що є важливим у тих ідеях, які вони щойно перерахували. Чому вони мають значення? У чому значення цих фактів або ідей для життя людей? Після чого вчитель записує це в колонку «Отже, що?».

Потім вчитель запитує учнів, що вони можуть зробити відносно проблеми або питання, яке вони обговорювали. Можна генерувати ідеї методом мозкового штурму – що вони могли б зробити, щоб допомогти вирішити обговорювану проблему. Ці дії записуються у третю колонку «Тепер що».

1.7. ДОШКА ПИТАНЬ

Суть:

Це місце в класі, де можна вивішувати (записувати) питання, які виникають у ході обговорень під час уроків. Для цього може бути виділена частина класної дошки або ж це може бути великий аркуш паперу, на якому ви просите учнів записувати питання, які їм спадають на думку.

Хід роботи

«**Дошку питань**» варто помістити в легкому доступному місці (зазвичай на стіні) класу. Коли вчитель не має часу або бажання бути «всезнаючим» джерелом інформації або він просто не знає відповіді, учні можуть написати своє питання (а також своє ім'я) на «**Дошці питань**». Під час перерви або вільного часу протягом дня учні читають питання один одного й додають свої власні. Через 3-4 тижні вчитель або хтось із учнів-добровольців складає список цих питань і роздруковує його, щоб роздати всім учням у класі. Користуючись цим списком, клас проаналізує й обговорить питання, що

виникли. Питання стають «іскрами, щоб розпалити полум'я» занять, заснованих на дослідженні.

1.8. ПОШУК ПИТАНЬ

Суть:

Можна використати на самому початку навчального року або як вступне завдання.

Хід роботи

Крок 1. Розставте кошики з незвичайними предметами на столи, за якими сидять учні, об'єднані в малі групи.

Крок 2. Попросіть кожну групу учнів обрати предмет, написати його назву або придумати її.

Крок 3. Потім хай напишуть опис предмета й намалюють його.

Крок 4. Під малюнком треба накреслити два стовпчики. В одному з них треба написати якомога більше питань щодо цього предмету. У другому – перерахувати способи, якими можна знайти відповіді на ці питання.

Крок 5. Розпочніть з усім класом обговорення, попросивши учнів показати обраний предмет і зачитати свої питання й джерела інформації про цей предмет. Може з'явитися такий учень, який запропонує щось зробити для того, щоб відповісти на запропоноване запитання – отже, перед вами «питання, що потребує перевірки».

Крок 6. Тепер клас може вирішити, які питання потребують перевірки. Для цього учні думають, які експерименти або дослідження можуть бути проведені, щоб відповісти на ці питання.

Крок 7. Підведіть учнів від питань типу

«Чи можу я ...?» до формулювання більш продуктивних, значимих, наприклад: «Вежу якої висоти я можу побудувати?» Вводьте інші формулювання питань, що потребують перевірки. Наприклад: «Чи можливо...» або «Що відбудеться, якщо...» або «Як ми можемо...».

1.9. СПРЯМОВАНЕ ЧИТАННЯ

Суть:

Це діяльність, що забезпечує розуміння при читанні /критичне мислення в тій частині уроку, коли здійснюється фаза **побудови знань**, при застосуванні оповідного художнього тексту або інформативного тексту.

Хід роботи

Крок 1. Почніть з одного або двох завдань для *актуалізації*, що призначені для мотивації учнів, а також активації необхідних фонових знань або ж надання їм цих знань, включаючи нові слова й терміни: «*Семантична карта*» або «*Припущення на основі запропонованих слів*»

Крок 2. Перш ніж виконувати «Спрямоване читання» розбийте текст на частини, які учні будуть читати мовчки. Потім підготуйте один або два питання рівня «розуміння» за кожною частиною тексту, що читають учні.

1. Розмітьте текст, поділивши його на частини, щоб полегшити учням розуміння.
2. Використайте «СЧ» – щоб спрямувати читання учнів за допомогою *питань високого рівня*.
3. Обговоріть відповіді на питання, пропонуючи учням наводити докази, зачитуючи короткі уривки тексту.

Крок 3: Дайте кульмінаційне завдання, що дозволило б учням обговорити розуміння ними тексту і якимось чином застосувати його.

1. Проведіть вправу «*Обміркуйте / об'єднаєтеся в пари / обміняйтеся думками*» – щоб учні могли поділитися новими знаннями про персонажів.
2. Дайте завдання заповнити «*Карту персонажів*» (графічний організатор) – щоб учні поділилися своїми новими знаннями один з одним.
3. Дайте завдання висловити *припущення про персонажів* на основі рис їхнього характеру.

1.10. СПРЯМОВАНЕ ЧИТАННЯ З ОБДУМУВАННЯМ І ТАБЛИЦЯ

Суть:

Це завдання подібно до «*Спрямованого читання*», оскільки учні читають мовчки під керівництвом учителя, але питання менш конкретні й менш спрямовані на те, щоб допомогти учням зрозуміти текст.

Хід роботи

Крок 1. Підготуйте текст, визначивши в ньому 4 або 5 місць, де ви перервете читання. Планувати зупинки потрібно таким чином, щоб вони потрапляли на моменти напруженості сюжету.

Крок 2. На дошці або великому аркуші паперу підготуйте таблицю. Учні будуть читати розповідь уривками – один епізод за іншим. Кожного разу при читанні чергового епізоду важливо не читати далі, ніж запропоновано вчителем. Учні робитимуть припущення і потім продовжують читати далі, щоб оцінити, наскільки ці припущення були правильними.

Крок 3. Прочитайте назву розповіді, поговоріть про жанр, назвіть автора. Потім попросіть учнів зробити припущення про те, що відбуватиметься в цій історії. Запишіть їх в колонку під заголовком «Як ви вважаєте, що відбудеться?». Запитайте учнів, чому вони так вважають і запишіть доводи в колонку під заголовком «Чому?»

Крок 4. Тепер попросіть учнів читати текст до першої зупинки. Коли вони дочитають до цього місця, попросіть їх згадати своє припущення й сказати, що ж відбулося насправді. Запишіть ці ідеї в колонку під заголовком «Що відбулося?»

Крок 5. Вчитель переглядає припущення й запитує, які на даний момент виявилися справедливими. Він просить учнів прочитати вголос ті місця в тексті, які підтверджують або спростовують їхні припущення.

Крок 6. Потім учні мають зробити припущення щодо того, що, на їхню думку, відбується в наступних порціях тексту, порівняти їх з текстом і т.д.

1.11. ПЕРЕМІШАЙТЕСЬ/ ЗАМРІТЬ/ ОБ'ЄДНАЙТЕСЬ У ПАРИ

Суть:

Жвавим способом дати учням можливість попрацювати з новими партнерами над якимось чітко визначеним завданням.

Хід роботи

Крок 1. Заздалегідь продумайте питання або серію питань.

Крок 2. Дайте інструкції заздалегідь, щоб уникнути хаосу! Скажіть учням, що коли ви дасте їм сигнал, вони повинні будуть підвестись зі своїх місць і почати ходити по класу. Коли ви скажете «замріть», вони повинні будуть зупинитися й об'єднатися в пару з учнем, що знаходиться ближче за всіх.

Крок 3. Дайте сигнал. Дайте їм одну хвилину походити по класу. Потім скажіть: «Замріть!» і скажіть, яке в них завдання.

Крок 4. Дайте учням обмежену кількість часу для виконання цього завдання. Потім попросіть їх повернутися на свої місця.

1.12. ЧИТАННЯ З МАРКІРУВАННЯМ ТЕКСТУ

Суть:

Це завдання учням прочитати текст і знайти в ньому певні речі, при цьому позначаючи їх спеціальними символами на полях.

Хід роботи

Крок 1. Перед тим як давати це завдання вам необхідно подумати, якого роду інформацію (4 або 5 моментів) учні мають знайти в тексті. Для кожного роду інформації придумайте простий символ.

Крок 2. Ретельно поясніть учням, якого роду інформацію їм треба шукати в тексті при читанні. Наведіть приклади. Потім покажіть їм символи, позначки, за допомогою яких їм потрібно буде маркірувати кожен вид інформації.

Крок 3. Скажіть учням почати читання тексту й маркірувати (легко й м'яким олівцем) всі ті місця в тексті, де дається інформація кожного виду.

Крок 4. (факультативно): Як факультативне завдання або для того, щоб зайняти тих, хто закінчить раніше, попросіть учнів скласти таблицю (у верхній графі в дужках указати ті символи, якими вони користувалися при уважному читанні тексту, а в кожному стовпчику навести кілька прикладів тієї інформації, що вони виявили в тексті з кожної категорії).

1.13. АЖУРНА ПИЛКА

Суть:

Метод дозволяє учням працювати разом, щоби вивчити значну кількість інформації за короткий час, а також заохочує їх допомагати один одному вчитися, навчаючи.

Спершу кожен учень працюватимете в «домашній» групі. Завданням для кожного учня у домашній групі є аналіз та засвоєння певної порції інформації на такому рівні, щоб він був здатний чітко і зрозуміло викласти її з метою навчання інших учнів.

Потім в іншій групі, яка називається експертною, такі учні виступатимуть в ролі «експертів» із питання, над яким вони працювали в домашній групі, вчитимуть цій інформації інших та відповідатимуть на їхні питання. В експертній групі учні також повинні отримати інформацію від представників інших груп. Завдання експертної групи – здійснити обмін інформацією.

В останній частині уроку учні знову повертаються до своєї «домашньої» групи, щоби поділитися тією новою інформацією, яку їм надали учасники інших груп. Їхнім завданням тепер буде знов обмінятися інформацією, узагальнити її та виробити спільні рішення разом з учасниками «домашньої» групи.

Порядок роботи в «домашніх» групах:

1. В кожній групі обирається головуючий, спостерігач (тайм-кіпер) і той, хто ставить запитання, щоб переконатися, що кожний розуміє зміст матеріалу;
2. Кожна група отримує завдання, вивчає його та обговорює свій матеріал.

Порядок роботи в «експертних» групах:

1. Після об'єднання у нові групи, кожен учень стає «експертом» з тієї теми, що вивчалась у його «домашній» групі.
2. По черзі та за визначений час кожний має якісно і в повному обсязі донести інформацію учням з інших груп і сприйняти нову інформацію від кожного з них.

Під час повернення до «домашніх» груп:

1. Учні мають поділитися інформацією з членами своєї «домашньої» групи про нову інформацію, яку вони отримали від представників інших груп, узагальнюють її.
2. Учні виробляють спільні висновки та рішення.

Таким чином, за допомогою методу «Ажурна пилка» за короткий відрізок часу можна надати і опрацювати велику кількість інформації.

1.14. РОЛІ ПРИ РОБОТІ В МАЛИХ ГРУПАХ

Суть:

Робота в малих групах при кооперативному навчанні є більш ефективною, якщо учні одержують певні ролі в межах групи. Ці ролі виконуються по черзі – для того щоб у кожного учня було багато можливостей мати практичні навички виконання кожної ролі.

Хід роботи

Крок 1. Представте учням наступні ролі:

Головуючий. Цей учень ставить перед групою завдання.	Заохочувач. Цей учень заохочує інших відповідати, хвалить їх за гарні ідеї й просить доповнювати сказане.
Перевіряючий. Цей учень стежить за тим, щоб кожен у групі розумів завдання, що потрібно виконати, й дотримувався його.	Доповідач. Цей учень доповідає всьому класу, те що було зроблено у процесі роботи малої групи.
Спостерігач за часом. Цей учень стежить за часом, що відпущено для виконання завдання, і за тим, щоб кожен член групи не виходив за рамки відведеного йому часу.	

Крок 2. Пояснюйте за один раз тільки одну роль. Опишіть роль. Продемонструйте учням, як виконувати дану роль.

Крок 3. Попросіть кількох учнів продемонструвати, як вони розуміють цю роль, і внесіть виправлення й пояснення, якщо це необхідно.

Крок 4. Після того як учні зрозуміють всі ролі, попросіть учнів у малих групах розраховатися від одного до чотирьох або до п'яти. Призначте ролі учням відповідно до їхніх номерів.

Крок 5. Учитель пояснює, що роль доповідача буде призначена пізніше, тому всі повинні уважно слухати, оскільки може виявитися так, що саме вам доведеться виконувати цю роль.

1.15. ЗАГАЛЬНА УГОДА

Суть:

Це правила поведінки, яких учні погоджуються дотримуватись, коли вони беруть участь у діяльності, що потребує кооперативного навчання.

Хід роботи

Крок 1. Учитель починає з того, що просить учнів сісти у своїх звичайних («домашніх») групах. Кожна група має подумати про групове завдання, що нею було виконане особливо добре, тобто, коли вони була продуктивною, а всім її членам було особливо приємно працювати в групі. Потім вчитель просить учнів подумати, які правила вони могли б запропонувати іншим, щоб робота в групах була завжди такою ж ефективною, як того разу в їхній групі.

Крок 2. Тепер вчитель просить кожну групу назвати одне правило. Вони записуються на дошці. Далі він просить кожну групу назвати ще по одному правилу, які ще не були згадані, і теж записує їх на дошці.

Крок 3. Коли всі групи висловили свої ідеї, вчитель обговорює їх всі з усім класом. Він пояснює, що зараз клас намагатиметься виробити «Загальну угоду» – набір правил продуктивної поведінки в групах, яких будуть добровільно дотримуватись всі члени кожної групи. Таких правил не має бути більше чотирьох або п'яти, оскільки це максимальна кількість, що учні можуть легко запам'ятати. Вчитель намагається поєднати подібні ідеї й викреслити ті, що виявляються зайвими, таким чином, щоб у підсумку на дошці залишилось чотири або п'ять ідей.

Крок 4. До кожного правила з угоди зробіть табличку з трьох стовпчиків, щоб учні її заповнили: Як це виглядає? Як це звучить? Як це відчувається?

1.16. РУЧКИ ВСЕРЕДИНИ

Суть:

Метод кооперативного навчання, що допомагає навчити учнів розподіляти час, відведений для роботи групою, більш рівномірно на всіх членів групи.

Хід роботи

Крок 1. Коли учні починають висловлювати свої ідеї (у навчальній малій групі, що складається з 3 – 7 членів), кожен учень, висловившись, кладе свою ручку або олівець у центр стола, за яким сидить група – щоб відзначити, що він зробив свій внесок у загальну роботу.

Крок 2. Поклавши ручку, цей учень уже не має права висловлюватися доти, поки всі інші учні не покладуть свої ручки в центр стола. Усі члени групи рівні у своїй можливості висловлюватися, і ніхто не має права домінувати.

Крок 3. Учень, який не висловився і якому нема чого додати в цей момент, має право сказати «Пропускаю», кладучи свою ручку або олівець у центр стола і вимовляючи це слово.

Крок 4. У будь-який момент вчитель може підійти до групи, вибрати ручку на столі й запитати, який внесок зробив власник даної ручки.

1.17. ХОДИМО НАВКОЛО – ГОВОРИМО НАВКОЛО

Суть:

Метод кооперативного навчання, що дозволяє висловити ідеї під час фази уроку «актуалізація». Цей метод корисний для того, щоб за короткий час своїми ідеями могло поділитися багато учнів.

Хід роботи

Крок 1. Учитель просить всіх учнів протягом короткого часу подумати про якусь проблему, пов'язану зі змістом уроку.

Крок 2. Потім учні встають і виходять на вільний від столів простір класу.

Крок 3. Учні рухаються в цьому просторі без будь-якої системи доти, поки вчитель не плескає один раз у долоні.

Крок 4. Учні зупиняються й кожен розмовляє з людиною, яка опинилась до нього ближче за всіх, про те питання, що поставив учитель.

Крок 5. Приблизно через хвилину вчитель плескає у долоні два рази. Усі знов повинні почати ходити.

Крок 6. Вчитель знову плескає в долоні один раз. Учні знову зупиняються й розмовляють з людиною, яка опинилась до них ближче за всіх.

Крок 7. Весь процес повторюється втретє. Після того як учні поговорять з однокласниками три рази, вчитель просить усіх знову сісти.

Крок 8. Учитель запрошує кількох учнів поділитись своїми ідеями щодо питання з усім класом. Він запитує, які міркування в них виникли, і записує їхні ідеї й питання на великий аркуш паперу.

Крок 9. Потім вчитель говорить учням: *«Давайте поговоримо про ці ідеї й потім виділимо дві важливих проблеми.»*

1.18. ОДИН ЗАЛИШАЄТЬСЯ / ТРИ ІДУТЬ

Суть:

Метод кооперативного навчання, що дозволяє учням обмінятися ідеями. Перевагою його є те, що на учнів покладається відповідальна роль – вони опиняються в ролі експертів, які надають інформацію іншим.

Хід роботи

Крок 1. Учні знаходяться у своїх *звичайних («домашніх»)* групах з 4-5 людей.

Крок 2. Учитель нумерує столи по ходу годинникової стрілки. Він також просить учнів у кожній «домашній» групі розраховуватися від одного до чотирьох або до п'яти.

Крок 3. Учні пропонується явесь питання для обговорення або ставиться певне завдання.

Крок 4. Після того як вони попрацюють над завданням протягом, скажімо, 15 хвилин, вчитель просить всіх учнів з номером «один» підвестися й потім перейти за наступний (по зростанню числа) стіл: тобто від стола з номером «один» – за стіл «два»; від стола «два» – за стіл «три» і т.д.

Крок 5. Коли всі учні з номером «один» перейдуть за нові столи, учитель просить підвестись всіх з номером «два». Їм треба перейти від стола з номером «один» за стіл «три», від стола «два» – за стіл «чотири» і т.д. Учні з номером «три» переходять через два столи на третій від них, рахуючи від стола «один» – за стіл «чотири» і т.д. Учні з номером «чотири» або «п'ять» повинні залишитись за своїми первісними столами.

Крок 6. Учням, які прийшли за нові столи, треба провести інтерв'ю із членом первісної групи, який залишився за цим столом, й дізнатися в нього, як ця група відповіла на запитання. Вони ведуть записи й готуються доповісти про ці відповіді за своїм власним столом. Учень, що залишився за своїм власним столом, повинен якомога чіткіше пояснити відповіді своєї групи на це питання.

Крок 7. Через 5 або 6 хвилин попросіть всіх повернутися за свої первісні столи й доповісти, що вони дізнались за іншими столами. У кожного учня повинно бути в розпорядженні три хвилини, щоб доповісти про те, що він дізнався.

1.19. НАВЧАЛЬНА ДИСКУСІЯ

Суть:

Метод кооперативного навчання, що дає учням змогу відстоювати різні точки зору з якогось спірного питання.

Хід роботи

Крок 1. Розподіліть учнів на групи з 4 осіб і дайте їм питання для обговорення (питання, на які можна відповісти або «так», або «ні»).

Крок 2. Учні обговорюють це питання в групах по 4 для того, щоб прийти до спільного розуміння того, у чому його сенс і чому воно важливе.

Крок 3. Потім учні у малих групах розраховуються на «1-2-3-4». Учні з номерами «один» і «два» мають підготуватись аргументовано відстоювати погляд «Так, ми повинні», а номери «три» і «чотири» – відстоювати протилежний погляд «Ні, ми не повинні».

Крок 4. Обидві пари в кожній групі відділяються й протягом п'яти хвилин складають перелік аргументів на підтримку своєї позиції.

Крок 5. Через 5 хвилин кожен учень з номером «один» або «два» знаходить іншого учня з таким номером, а кожен учень з номером «три» або «чотири» так само з їхнім номером. За три хвилини вони повинні вислухати аргументи свого партнера й записати всі ті, про які вони не подумали.

Крок 6. Тепер учні повертаються до своїх перших партнерів і збирають до купи їхні ідеї. Кожній парі тепер необхідно продумати найкращі аргументи на підтримку їхньої позиції й підготуватися до дебатів з другою парою у своїй групі із 4 людей. Для дебатів, їм необхідно сформулювати у вигляді одного речення свою позицію й мати 2 або 3 гарних аргументи на підтримку своєї позиції.

Крок 7. Ще через 5 хвилин пари об'єднуються з другою парою з їхньої групи для проведення дебатів. Одна сторона заявляє свою позицію й аргументи в її захист, потім те саме робить інша сторона. Потім вони дебатують (обговорюють /заперечують) аргументи і висновки один одного.

Крок 8. Дебати можуть продовжуватись 6 або 7 хвилин. Потім кожна група може відмовитися від тієї позиції, що їй була призначена, і може захищати ту позицію, яку вона займає насправді.

Крок 9. Тепер учитель викликає одного учня від кожної групи й просить його повідомити про висновки цієї групи після проведення дебатів.

1.20. ОБМІН ПРОБЛЕМАМИ

Суть:

Це метод кооперативного навчання, що вимагає того, щоб учні знайшли важливе питання з досліджуваної теми й потім сформулювали якусь проблему на основі цього питання – для того, щоб інша група вирішила цю проблему.

Хід роботи

Крок 1. Попросіть кожну групу записати на аркуші паперу проблему й віддати цей аркуш іншій групі.

Крок 2. Та група повинна вирішити цю проблему. Після того як група отримує аркуш паперу із завданням, у них є обмежена кількість часу для обмірковування рішення цього завдання.

Крок 3 (факультативно). Після того як завдання розв'язане, група може спланувати «урок» – для того, щоб навчити вирішення цього завдання іншу групу. Під час навчання вони повинні:

- 1) показувати, а не розповідати
- 2) залучити учнів.

1.21. СПЕЦІАЛЬНІ РОЛІ ПІД ЧАС ОБГОВОРЕННЯ

Суть:

Це метод кооперативного навчання для управління обговоренням у малих групах у конкретних предметних областях. Використовується після того, як був прочитаний текст або учням була представлена тема. При застосуванні цього методу всі учні обговорюють одну і ту саму тему або текст. Виступаючи в різних ролях, учні беруть участь в обговоренні, посідаючи різні позиції.

Хід роботи

Крок 1. Перш ніж виконувати завдання із застосуванням цього методу, необхідно прочитати текст або представити учням матеріал. Крім того вчителю варто відібрати кількість ролей відповідно до кількості учнів у «домашніх» групах.

Кілька можливих ролей для використання методу на уроці літератури.

Відповідальний за пошук цитат. Завдання цього учня – відібрати кілька уривків з тексту, які група хотіла б зачитати вголос.

Дослідник. Завдання цього учня – надати фонову інформацію з будь-якої теми, пов'язаної із цим текстом.

Відповідальний за пошук зв'язків («зв'язковий»). Завдання цього учня – знайти зв'язки між текстом і зовнішнім світом.

Відповідальний за постановку питань. Завдання цього учня – записати (перед обговоренням) питання, за якими група буде вести обговорення. Ці питання учню необхідно обговорити з іншими членами групи.

Відповідальний за пошук слів. Завдання цього учня – знайти цікаві, такі що інтригують, важливі або нові слова, звернути на них увагу групи й обговорити їх.

Відповідальний за інтерпретацію (тлумачення) героїв. Завдання цього учня – ретельно обміркувати персонажів і обговорити з іншими учнями, які ці герої.

Ілюстратор. Завдання цього учня – намалювати малюнки важливих героїв, їхнього оточення або дій чи учинків – щоб інші учні могли їх обговорити.

Той, хто відстежує пересування («слідопит»). Коли герої в тексті пересуваються з одного місця в інше, то завдання цього

учня полягає у тім, щоб простежити за їхніми пересуваннями.

Крок 2. Учні розподілені по «домашніх» групах, що складаються з 4 або 5 осіб.

Крок 3. У кожній групі учні розраховуються за номерами від 1 до 4 (або 5). Кожний номер одержує одну з тих ролей, які ви відібрали.

Крок 4. Як при використанні методу «Ажурна пилка», направте учнів у **групи експертів** – щоб вони спланували, як вони будуть навчати цього матеріалу, виходячи з кожної ролі. Наприклад, направте всіх учнів, роль яких – **«Відповідальний за пошук цитат»**, в одне місце, щоб вони вирішили, які цитати відібрати, і як вони будуть обговорювати їх у своїх «домашніх» групах. Надайте учням 5-8 хвилин для роботи в експертних групах.

Крок 5. Попросіть учнів повернутись у свої «домашні» групи. Кожному учню в його «домашній» групі надається обмежена кількість часу – від 3 до 5 хвилин – щоб керувати своєю частиною обговорення.

1.22. ПОЧЕРГОВІ ЗАПИТАННЯ

Суть:

Може бути корисним для партнерів, коли текст, який треба прочитати, важкий для їхнього розуміння.

Хід роботи

КРОК 1. Дайте учням текст для читання й заздалегідь вирішіть, які одиниці тексту будуть обговорюватись (Кожне речення? Кожен абзац? Кожна сторінка?).

Крок 2. Один партнер вголос читає перший абзац.

Крок 3. Інший партнер ставить питання відносно того, що говориться в тексті. Його партнер намагається відповісти на них. Обидва партнери мають прагнути прийти до спільної думки про гарну відповідь на дане питання.

Крок 4. Партнери в парі міняються ролями. Тепер партнер, який ставив питання, читає вголос наступний абзац. Інший партнер тепер ставить питання так, як пояснено вище.

1.23. ЧИТАЄМО І ЗАПИТУЄМО

Суть:

Є більш складним методом читання й постановки питань, що здійснюється в парах. Рекомендується для вивчення матеріалу, який учні мають зрозуміти й гарно засвоїти.

Хід роботи

Крок 1. Учні читають заданий текст за розділами по чергово. Перший учень вголос читає якийсь розділ – від одного заголовка до наступного.

Крок 2. Обидва учні удвох вирішують, які ключові терміни написати на полях тексту.

Крок 3. Коли перший учень закінчує читати розділ, другий учень ставить питання з тексту, використовуючи терміни, написані ними на полях. Питання мають формулюватися так, щоб вони були схожі на питання тесту, якого учні очікують за пройденим матеріалом. Учень пише кожне з цих питань на маленькому аркуші паперу (8 x 12 см) або картці.

Крок 4. Перший учень вголос відповідає на кожне питання. Якщо другий учень погоджується з цим, вони пишуть відповідь на це питання на звороті картки з питанням.

Крок 5. Далі вони міняються ролями. Другий учень тепер читає наступний розділ. Обидва учні вирішують, які ключові терміни записати на полях тексту. Перший учень, використовуючи ці терміни, формулює питання, на які другий учень вголос відповідає. Якщо вони обидва згодні з відповіддю, вони пишуть її на звороті картки. Учні продовжують так мінятися ролями, поки не прочитають весь заданий текст.

Крок 6. Користуючись цими картками з питаннями й відповідями, учні згодом продовжують перевіряти один одного зі заданого матеріалу.

1.24. ВЗАЄМНЕ НАВЧАННЯ

Суть:

Метод вчить учнів читати, щоб зрозуміти: їм необхідно виділити основні ідеї, знайти деталі й визначити зв'язки між ідеями в тексті.

Хід роботи

Крок 1. Об'єднайте учнів у групи, що складаються із 4 або 5 осіб. У своїй групі вони по черзі будуть виконувати роль вчителя. Тому учню, який буде грати роль вчителя, потрібно буде виконати такі п'ять завдань:

1. Прочитати абзац уголос. Читати треба повільно, чітко, виразно (розставляючи логічні наголоси).
2. Підсумувати, те, про що говорилося в цьому абзаці, тобто назвати основні моменти у двох або трьох реченнях.
3. Поставити питання з нього. Можна сформулювати й поставити питання, що прояснюють:
 - Основні ідеї;
 - Пояснення, що стоять за певними ідеями;
 - Висновки, які випливають із цих ідей.

4. Прояснити важкі частини:

- Окремі слова;
- Фонові знання.

5. Зробити припущення, про що йтиметься далі. Спробувати здогадатись, у якому напрямі піде далі виклад автора. Сказати, що нам необхідно дізнатись далі.

Крок 2. Зробіть усі попередні кроки самостійно.

Крок 3: На кожному етапі пояснення учні можуть спробувати це самі й прокоментувати те, що вони говорять. Після цього учні у своїх групах можуть попрактикуватись у використанні методу на прикладі тексту, що вони мають.

Крок 4: Після того як усі виконають перший етап «узагальнення» запропонуйте добровольцям навести приклади своїх узагальнень. Відзначте, що в них добре, чи запропонуйте, як їх можна поліпшити. Потім попросіть учнів виконати наступний етап, а потім знову викличте добровольців, щоб вони назвали свої питання, що ви розберете і прокоментуйте.

Крок 5: Тепер надайте групам можливість працювати самостійно. Якщо у вас недостатньо часу, то після того, як вони прочитають, принаймні, чотири абзаци, використовуючи цю методику, ви можете запропонувати їм дочитати текст самостійно.

1.25. ПРИПУЩЕННЯ НА ОСНОВІ ЗАПРОПОНОВАНИХ СЛІВ

Суть:

Метод учить школярів слухати або читати активно, звертати увагу на важливі слова, використовувати своє знання жанру для того, щоб знати, чого варто очікувати від тексту, а також учить їх співпрацювати з іншими, вирішуючи завдання /проблеми.

Хід роботи

Крок 1: До початку уроку вчителю необхідно вибрати 5 або 6 слів з тексту, які вказують на ключові поняття, важливі події або головних персонажів.

Крок 2: Учитель записує ці слова на дошці й говорить учням, що ці слова трапляться в розповіді або в тексті. Він називає їм жанр або стиль того тексту, що школярі почують. Він також може пояснити їм, як цей жанр обумовлює, якого роду події або інформацію їм варто очікувати.

Крок 3: Учні в парах повинні представити – залежно від тексту, що вони почують – історію, пояснення, аргументоване есе, у якому були б всі ці слова /терміни. У них є на це чотири хвилини.

Крок 4: Через 3 або 4 хвилини учитель пропонує тільки кільком парам розповісти свої придумані історії (або тексти іншого типу), вислуховує їх, але не говорить, схожі вони чи ні на те, що має бути почуте.

Крок 5: Учитель просить учнів уважно слухати те, що він їм буде читати або розповідати, і говорить їм, щоб вони порівнювали це з тим, що вони щойно придумали.

Крок 6: Після того як учні прослухали або прочитали цей текст, учитель просить їх порівняти його з тим, що до цього вони придумали самі й запитує, що навело їх на більш-менш подібні думки /образи – до прочитаного /прослуханого тексту?

1.26. СПРЯМОВАНЕ СЛУХАННЯ ТА МІРКУВАННЯ

Суть:

Виконуючи це завдання учні слухають історію, що їм розповідає або читає вчитель, і роблять припущення про те, що буде го-

воритись в тексті далі. Учитель просить їх час від часу звіряти свої припущення з інформацією тексту й висловлювати нові припущення. Метод використовується, коли у вчителя є тільки один примірник тексту, або він хоче втягнути учнів у розуміння оповідання й при цьому зробити так, щоб їм не потрібно було його читати.

Хід роботи

Крок 1: Відберіть для читання класу якусь передбачувану історію.

Крок 2: Виберіть, де будуть зупинки – це повинні бути такі місця, де щось повинно ось-ось відбутися або буде отримана відповідь на питання. Таких зупинок має бути приблизно п'ять – якщо їх буде більше, те це порушить плин оповідання й знизить піднесення інтересу дітей.

Крок 3: Повідомте учням назву, поясніть жанр тексту і запитайте учнів, що, на їхню думку, може відбутися у такій історії. Учні повинні зробити якомога конкретніші припущення. Після того як припущення висловлені, учні вирішують, яке з них, на їхню думку, виявиться найбільш правильним, а потім уважно слухають, щоб довідатися, що дійсно відбудеться.

Крок 4: Вчитель читає або розповідає наступний епізод оповідання до наступної зупинки, запитує, які з припущень виявилися правильними, і що змушує учнів так думати. Потім учні висловлюють нові припущення, і цей цикл висловлення припущень і їхнього підтвердження триває доти, поки не буде прочитаний весь текст.

Крок 5: Коли він дійде до кінця оповідання, учні аналізують свої припущення. Які з припущень виявилися точними? Як їм вдалося зробити такі припущення? Яким чином знання ними жанру, сюжету або теми оповідання допомогло їм передбачити, що буде далі? Тощо

1.27. МЕТОД СПІЛЬНОГО ОПИТУВАННЯ («ОПИТУВАННЯ ДУМОК»)

Суть:

Це один зі способів, що дозволяє вчителю організувати глибоке обговорення літературного твору.

Хід роботи

Крок 1: Оберіть твір, що буде сприяти дискусії. Такий твір повинен допускати більш ніж одну інтерпретацію і має порушувати цікаві проблеми. Народні історії часто добре відповідають цим критеріям.

Крок 2: Дайте учням можливість уважно прочитати матеріал. Бажано, щоб вони це зробили двічі, перш ніж ви будете його обговорювати – або вони можуть прочитати його, використовуючи метод «Спрямоване читання» або «Спрямоване читання та міркування».

Крок 3: Підготуйте питання для обговорення (4 або 5). Це мають бути «інтерпретаційні» питання, які повинні відповідати таким критеріям:

1. Реальні питання, що викликають неоднозначну реакцію.
2. На такі питання є більш ніж одна обґрунтована відповідь (це критерій, що сприяє дискусії).
3. Питання мають вести дискусію до тексту.

Крок 4: Назвіть питання. Вчитель записує перше питання на дошці й пропонує всім учням на нього відповісти.

Крок 5: Учні обмірковують його й записують свої відповіді.

Крок 6: Вчитель слухає відповіді учнів. Він може попросити учнів підтримати свої

ідеї посиланнями на текст або переформулювати їх більш зрозуміло. Проте він не виправляє учнів й ніяким чином не дає їм зрозуміти, що якась із відповідей є правильною, а якась – ні. Важливо також, що вчитель не пропонує власну відповідь на це питання.

Крок 7: Вчитель заповнює таблицю відповідей, куди вносить список імен учнів і короткі виклади відповіді кожного учня.

Крок 8: Узагальніть дискусію. Коли обговорення якогось питання виявляється вичерпаним, зачитайте вголос записані у таблицю короткі узагальнення висловлювань учнів.

1.28. ПАВУТИНКА ДИСКУСІЇ

Суть:

Вчить учнів відігравати активну роль в обговоренні, займати позицію з проблем, що дебатуються або суперечливих питань, підкріплювати свою позицію аргументами й співпрацювати з іншими, щоб просувати певний погляд.

Хід роботи

Крок 1: Учителю необхідно підготувати продумане *бінарне* питання. Це таке питання, на яке можна дати дві відповіді. На нього можна відповісти або «так», або «ні», підкріпивши свою відповідь аргументами.

Крок 2: Вчитель просить пари учнів підготувати таблицю «Павутинка дискусії». Їм дається 4 або 5 хвилин, щоб продумати аргументацію й написати по три причини на підтримку *обох* сторін у дискусії. Вони перераховують ці аргументи в таблиці «Павутинка дискусії».

Крок 3: Кожна пара учнів поєднується з іншою парою. Вони розглядають ті відповіді, які вони дали на підтримку *обох* сторін

з цього питання, і роблять доповнення до своїх списків.

Крок 4: Чотири учні обговорюють це питання, поки вони не дійдуть якогось висновку. Тобто, у своїй четвірці учні досягають згоди відносно певної позиції з цього питання й перераховують свої аргументи, які підкріплюють цю позицію. Свою позицію вони записують у клітинку «Висновок» у таблиці «Павутинка дискусії».

Крок 5: Вчитель викликає кілька четвірок і просить їх коротко повідомити свою позицію й аргументи в її підтримку. Вчитель може запропонувати групам провести дискусію один з одним, якщо виявиться, що вони зайняли різні позиції з цього спірного питання.

1.29. ДЕБАТИ

Суть:

Мета дебатів в тім, щоб допомогти учням попрактикуватись у тому, як робити твердження й захищати їх аргументами в умовах, коли інші висувають інші твердження.

Хід роботи

Крок 1: Підготуйте бінарне питання і запишіть його на дошці.

Крок 2: Учні обмірковують питання й вільно його обговорюють. Спочатку кожен учень може самостійно написати свою відповідь на аркуші паперу, а через 2 хвилини учні можуть обговорити свої відповіді з партнером у парі.

Крок 3: Вчитель просить учнів розділитися. Ті, хто вважають, що правильним є одна відповідь на питання, встають і вишиковуються вздовж однієї стіни класу; а ті, хто вважають що правильною є інша відповідь – вздовж стіни навпроти. Ті, хто

не хоче приєднатися ні до тих, ні до інших – повинні встати вздовж стіни між двома іншими.

Крок 4: Вчитель пояснює два основних правила:

1. Учні не повинні проявляти брутальність у ставленні одне до одного (вчителю можливо варто пояснити й продемонструвати, що це значить).
2. Якщо учні чують такий аргумент, що змушує їх змінити свою думку, то вони повинні перейти на іншу сторону (або в середину).

Крок 5: Учням з кожної сторони дається 3 або 4 хвилини вирішити, *чому* вони на цій стороні. Потім їм треба сформулювати пропозицію, що виражає їхню позицію. Учні призначають когось, хто висловить цю пропозицію.

Крок 6: Одна людина з кожної сторони (включаючи й групу тих, які не приєдналися) говорить, яка є позиція цієї групи.

Крок 7: Тепер будь-який учень з будь-якої команди може щось сказати (контраргументи або спростування) у відповідь на те, що сказала інша команда, або ж додаткові аргументи в підтримку сторони своєї команди.

Крок 8: Вчитель відслідковує, як виконується завдання, і піклується про те, щоб тон висловлювань не почав перетворюватися в негативні нападки. Вчитель просить зробити пояснення, пропонує сам одну або дві ідеї, якщо необхідно; переходить із однієї сторони на іншу, заохочує учнів переходити на іншу сторону, якщо їх переконують висловлювані аргументи.

Крок 9: Після того як дебати тривають 10-15 хвилин, вчитель просить кожен сторону узагальнити, те що вони сказали.

Крок 10: Вчитель «підвбиває підсумки» дебатів, аналізуючи висловлені ідеї й аргументи. Або ж він може попросити кожного учня написати аргументоване есе, у якому учень повинен викласти, що він вважає з даного питання й чому.

1.30. ЗАЛИШТЕ ЗА МНОЮ ОСТАННЄ СЛОВО

Суть:

Надає структуру для обговорення в класі оповідного або описового тексту. Цей метод особливо корисний для того, що втягнути в обговорення більше сором'язливих і мовчазних учнів. Методвчить учнів самотійно виявляти в прочитаному тексті цікаві питання й приймати відповідальність за обговорення цього питання всім класом.

Хід роботи

Крок 1: Вчитель говорить учням (до того, як вони починають читати текст), щоб вони знайшли в тексті такі уривки, які їх інтригують, дивують, здаються їм цікавими, або приводять їх у лютю.

Крок 2: Учні виписують ці уривки на одному боці маленьких аркушів паперу. Вони повинні обов'язково вказати номер сторінки, де розташований у тексті цей уривок.

Крок 3: На іншому боці паперу учні мають написати свій коментар до цього уривка.

Крок 4: На наступному уроці вчитель викликає одного учня й просить прочитати обраний ним уривок (але не його коментар до нього). Після цього учень керує класом, пропонуючи іншим прокоментувати цей уривок. Вчитель теж може висловити свій коментар, але лише після того, як уже висловляться деякі учні.

Крок 5: Після того як клас мав можливість висловити свої коментарі, цей учень, який

вибрав цей уривок, перегортає свій аркуш паперу й читає свій коментар. Це останнє слово. Після цього ні інші учні, ні навіть вчитель не повинні висловлювати більше ніяких коментарів з приводу цього уривка.

Крок 6: Вчитель викликає інших учнів і просить їх прочитати обрані ними цитати з тексту й далі керувати їхнім обговоренням у класі. Вчитель теж може у свою чергу прочитати свою цитату й провести обговорення. Немає необхідності викликати всіх учнів. За один урок буде достатньо опитати півдесятка учнів.

1.31. «Я ДОСЛІДЖУЮ»

Суть:

Метод допомагає учням знайти інформацію, що робить шкільну програму актуальною для учнів, або навіть створити власні матеріали в рамках навчальної програми.

Хід роботи

Крок 1: Учні формулюють питання з теми. Учитель допомагає їм поглянути на те, що вони вже знають, подумати над тим, що їм цікаво було б дізнатися, і сформулювати дослідницьке питання.

Крок 2: Учні створюють план дослідження. Цей план може містити кілька видів джерел, причому не тільки книги й журнали, але й інтерв'ю, анкетування, пошук інформації в Інтернеті.

Крок 3: Учні збирають і записують інформацію. Учням необхідно дати вказівки щодо всіх способів проведення дослідження, якими вони могли б скористатися.

Крок 4: Учні пишуть свої роботи. Роботи повинні відповідати певним вимогам.

Крок 5: Учні представляють свої роботи, здають письмові роботи вчителю, проте та-

кож можна попросити їх зробити усні презентації або «стендові доповіді» для всього класу або для всіх класів паралелі.

Крок 6: Робота оцінюється. Оцінка проводиться відповідно до критеріїв, які пов'язані з процесом і формою роботи, і які відомляються учням заздалегідь.

1.32. ЛИСТ – ПЕРЕКОНАННЯ

Хід роботи

Крок 1: Учитель представляє тему листа-переконання, нагадуючи учням про час, який їм потрібен для переконання когось у чомусь.

Крок 2: Учитель показує учням два листи, які він приготував заздалегідь. У парах вони проводять мозковий штурм, виділяючи перелік ознак, які роблять листи ефективними. Цей крок потребує 5 чи 6 хвилин.

Крок 3: Учні діляться їхніми переліками ознак листа-переконання з вчителем. Він записує це на дошці, так щоб всі могли побачити.

Крок 4: Учні мають подивитися на листи вдруге. Цього разу вчитель виділяє певні риси у листах. Спершу вони знаходять мету написання листа.

Крок 5: Учні мають продивитися листи та «позначити» у них дві складові: (1) **аргументи**, тобто те, що автор хоче зробити, та **підтримуючі докази**, тобто причини, викладені для того, щоб переконати читача погодитись з позицією автора.

Крок 6: Вчитель підсумовує основні моменти, яких навчився клас про лист-переконання.

Крок 7: Тепер вчитель наводить учням приклад реальної проблеми, про яку вони

повинні написати. Учні спершу думають про отримувача; потім їм надається перелік питань для допомоги у плануванні їхніх листів:

В чому полягає проблема?

Яке рішення ви пропонуєте?

Хто може здійснити це вирішення?

Крок 8: Учні використовують Т-схему, щоб організувати свої ідеї. Т-схема виглядає як велика літера Т. У вертикальному полі з лівого боку учні перераховують причини, за якими люди можуть не здійснити ті заходи, в необхідності яких ви їх хочете переконати – а праворуч вони перераховують причини, чому отримувач повинен здійснити цей захід за будь-яких умов.

Крок 9. Учні пишуть свої листи вдома після школи.

1.33. ПИШЕМО, ЩОБ НАВЧИТИСЬ: РОФТ (РОЛЬ, ОТРИМУВАЧ, ФОРМА, ТЕМА)

Суть:

Замість навчального штучно складеного письмового завдання учням пропонується природня аутентична ситуація – завдання, у якому учні мають на увазі конкретну мету написання і отримувача.

Хід роботи

Крок 1: Інколи учням надаються ролі, які пов'язані зі змістом уроку, але це не є обов'язковим. Учні можуть писати індивідуально, в парах чи малих групах. Коли учні визначать і розроблять зміст їхніх ролей вони мають описати: особистість (хто я і який я); ставлення (що я відчуваю, в що вірю, про що піклуюсь); інформація (чого ще мені потрібно дізнатись про себе у новій ролі)

Крок 2: Учні обирають отримувача для свого повідомлення.

Крок 3: Учні обирають форму, яка відповідає їхній ролі, отримувачу і темі.

Крок 4: Учні повинні мати можливість «оприлюднити» ці повідомлення. Це можливо зробити шляхом усного читання, оголошення, обговорення у малій групі, вивішування на дошці оголошень, публікації у класній газеті, журналі, відправки листа, читання з авторського стільця та ін.

1.34. М-СХЕМА

Суть:

М-схема термінів є механізмом висвітлення «вагомих слів», термінів, які складають те, що називається «описуване передбачення».

Хід роботи

Крок 1: Почніть з того, що поділіться якоїсь історією, в якій представте ключовий термін або терміни.

Крок 2: Приверніть увагу учнів до цих термінів і спитайте їх, що вони думають про те, як автор розташовує їх відносно обговорюваної проблеми.

Крок 3: Запросіть учнів подумати про терміни, що вони можуть використовувати у цій темі, якщо вони відчувають щось протилежне, ніж автор.

Крок 4: Тепер попросіть учнів подумати про нейтральні терміни для розкриття цього питання.

Крок 5: Впишіть всі три групи термінів в схему з трьох колонок. Позитивні терміни вписуються зліва, нейтральні посередині, і негативні справа.

1.35. УРОК, ОРІЄНТОВАНИЙ НА АРГУМЕНТАЦІЮ

Суть:

Цей урок представляє учням різні елементи аргументації так само, як і способи, що зазвичай використовуються як «швидка допомога» в аргументації.

Учні потребують розуміння структури і компонентів аргументації для того, щоб вони могли сказати, коли аргументи є помилковими чи слабкими, і отже могли побудувати стратегію захисту себе від маніпуляцій з мовою.

Хід роботи

Крок 1: Складіть перелік елементів аргументації у вигляді запитань.

Яке головне питання поставлене у цьому фрагменті?

Яка відповідь пропонується?

Які причини запропоновані у підтримку цієї відповіді?

Які докази наведені на підтримку кожної з причин?

Яким «фактам», як очікується, ми маємо просто повірити?

Що залишено неказаним?

Які вагомні слова ми маємо видалити для того, щоб дійти такого самого висновку як і автор? Це те, що автор пропонує як цінності, що зумовлюють його чи її вибір слів, що є позитивними, нейтральними чи негативними за значенням.

Чи виправдовують причини автора висновок, що він чи вона пропонує?

Крок 2: Поясніть і наведіть приклади кожного елемента.

Крок 3: Роздайте учням есе чи нарис, у якому щось аргументується. Покажіть їм систему позначок, що вони використовуватимуть, позначаючи кожен елемент і попросіть учнів в парах розставити позначки по тексту, визначаючи кожен з елементів, що вони знайшли.

Крок 4: Перегляньте елементи, які учні знайшли.

Питання, які визначають факти, причини і докази:

- Які є твої докази для цього?
- Чому ти віриш в це?
- Наскільки ти впевнений у цьому?

Питання, які досліджують висновки та результати:

- Що є твоїм висновком?
- Що буде результатом, якщо це станеться?
- Яким буде ефект цього? (слизький шлях)

1.36. СОКРАТИВСЬКЕ ОПИТУВАННЯ

Суть:

Сократівське опитування застосовується для прояснення ідей, дослідження контексту, розгляду основ, визначення припущень і формулювання точки зору.

Хід роботи

Деякі приклади Сократівського опитування включають наступне:

Питання для прояснення:

- Що ви маєте на увазі коли говорите...?
- Яке завдання ви збираєтесь робити...?
- Який приклад ви можете навести...?
- Чому ви сказали...?
- Як це стосується ...?

Питання з припущеннями:

- Які припущення ви робите?
- Чому ви робите ці припущення?
- Ви припускаєте, що...?

Питання, які визначають перспективу і точку зору:

- Чи є твоя перспектива у тому що...?
- Яким є твій погляд на...?

РОЗДІЛ 2.

ІГРИ ДЛЯ ЗГУРТОВУВАННЯ УЧНІВ

2.1. ПОЛЮВАННЯ ЗА «СКАРБАМИ»

Крок 1. На великому аркуші паперу напишіть:

Знайдіть людину, яка:

1. є середньою дитиною в родині
2. має цікаве хобі
3. знає гарний жарт (і попросіть її розповісти його!)
4. лівша
5. 5 говорить більш, ніж двома мовами
6. нещодавно навчилась якоїсь нової навички.

Крок 2. Попросіть учнів взяти листок паперу й накреслити на ньому таблицю з шістьма пронумерованими клітинами. Дайте їм сім хвилин походити по класу й зібрати підписи двох людей у кожену клітину – які задовольняють відповідні критерії.

2.2. ТАЄМНІ ТАЛАНТИ

Крок 1. Роздайте маленькі аркуші паперу й попросіть учнів написати щось одне, що їм подобається робити, і чого інші учні ймовірно не знають.

Крок 2. Зберіть листочки, перемішайте їх і роздайте їх учням, намагаючись, щоб ніхто не отримав свій листок.

Крок 3. Учні ходять по класу й намагаються знайти того учня, у якого є цей прихований талант.

2.3. ДВІ ПРАВДИ Й ОДНА БРЕХНЯ

Крок 1. Попросіть кожного учня написати про себе три речі: як найбільше ви любите проводити час, обов'язки, які доводиться виконувати вдома і т.п. Два з цих трьох тверджень мають бути правдивими, а одне – ні. При цьому брехня має бути схожа на правду, а правдиві твердження мусять бути трохи дивними.

Крок 2. Інші учні класу (або малої групи) повинні здогадатися, яке із тверджень є помилковим.

2.4. ПАВУТИННЯ

Ця вправа допомагає створити інклюзію (включити всіх у співтовариство) і почуття спільноти через практику активного слухання.

Крок 1. Попросіть учнів сісти в одне велике коло.

Крок 2. Поясніть, що під час виконання цієї вправи в кожного учня буде можливість назвати своє ім'я й розповісти про себе

щось особливе. Дайте їм одну хвилинку на те, щоб вирішити, що вони скажуть про себе.

Крок 3. Попросіть одного учня почати, сказавши своє ім'я й щось про себе (наприклад, «Мене звуть Ганна й у мене чудова пам'ять»). Потім попросіть його міцно взятися за кінчик довгої мотузки (вовняної пряжі), а весь клубок перекинути (або перекотити підлогою) кому-небудь навпроти в колі. Запропонуйте учням продовжувати цей процес доти, поки не висловляться всі (якщо хтось не хоче говорити, він має право сказати «пропускаю») і поки не утвориться свого роду «павутина» зв'язків з пряжі.

2.5. ТИ МЕНІ ПОДОБАЄШСЯ, ДРУЖЕ (ДЛЯ ГРУПИ БУДЬ-ЯКОГО РОЗМІРУ).

Крок 1. Попросіть учнів встати у велике коло.

Крок 2. Попросіть одного учня встати в центрі. Він повинен підійти до одного з учнів, які знаходяться в колі, і сказати: «Ти мені подобаєшся». Цей учень має відповісти: «Ти мені теж подобаєшся, але я не повинен посміхатися», – і при цьому не посміхатися. Можна сказати це двічі одній і тій самій людині.

Крок 3. Якщо ця людина посміхнеться – а більшість учнів, як правило, посміхаються – то їй треба помінятися місцями з учнем, що знаходиться в центрі кола. Як альтернатива, цей учень може приєднатися до того, хто стоїть в центрі, й тоді вони далі разом будуть намагатися змусити посміхнутися інших. Для сором'язливих учнів цей другий варіант може бути більше прийнятним і в цьому випадку вправа буде проходити швидше.

2.6. ПОГОВОРИ ЗІ МНОЮ! (ДЛЯ ГРУП ВІД 10 ДО 30 ОСІБ)

Це дуже весела вправа. Вона також надає можливість попрактикуватись у розумінні під час читання.

Крок 1. Порахуйте кількість учасників. Зробіть маленькі аркуші паперу для кожного. На кожному листочку варто написати якусь вказівку. Ось кілька прикладів таких вказівок:

- Скажи мені неправду.
- Говори зі мною сердито.
- Дивися на мої туфлі.
- Часто закривай очі.
- При розмові зі мною, доторкайся до свого носа.
- Не звертай на мене уваги (ігноруй мене).
- Дивися на стелю.
- Говори мені компліменти.

Крок 2. Липкою стрічкою приклейте вказівки на спину кожному учневі. Учень не повинен бачити той папірець, що йому приклеюється!

Крок 3. Попросіть учнів ходити по класу. Вони мають читати вказівки на спинах інших.

Крок 4. Запропонуйте їм розмовляти з учнем, якого вони зустріли, і виконувати вказівки, написані в нього на спині. Наприклад, якщо у вказівці говориться «Часто закривай очі», те при розмові з цим учнем вам належить часто закривати очі. Через кілька хвилин перейдіть до наступного учня. Звичайно, при цьому інші учні будуть читати ті вказівки, які написані на вашій спині. Отже, всі будуть читати записки на чужих спинах і виконувати вказівки.

Крок 5. Наприкінці цього завдання кожен учень повинен спробувати здогадатися, що написано в записці на його спині.

2.7. ПОГЛЯНЬ, МАН!

За допомогою цієї вправи можна створити пари для спільної роботи учнів на основі випадкового вибору. Цей метод добре застосовувати, коли кількість учнів у класі від 10 до 30. Пари складають кожні два учні, які говорять один одному «Ман!» Продовжуйте доти, поки всі учні не опиняться в парах.

Крок 1. Попросіть учнів стати в коло. Скажіть усім дивитись на підлогу.

Крок 2. Учитель говорить: «Глянь, ман!» Кожний повинен підняти очі й глянути на обличчя якогось учня в колі.

Крок 3. Майже кожен буде дивитися на когось, хто дивиться на когось іншого. Однак все-таки буде кілька людей, які дивляться один на одного. Ті учні, які дивляться один на одного, повинні сказати: «Ман!» Вони виходять з гри й їм треба вийти з кола.